This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

A 1,029,772

B&S71

GEORG BRANDES

SØNDERJYLLAND

UNDER PRØJSISK TRYK

GYLDENDALSKE BOGHANDEL. NORDISK FORLAG - KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
MDCCCCXIX

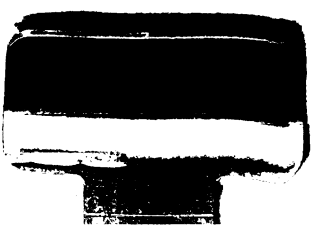

839.88
B8sn

SØNDERJYLLAND
UNDER PRØJSISK TRYK

Morris Cohen

GEORG BRANDES

SØNDERJYLLAND
UNDER PRØJSISK TRYK

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
MDCCCCXIX

Copyright 1919 by Georg Brandes.

Oversættelsesretten for Rusland forbeholdes.

839.88
B8sn

KJØBENHAVN - GRÆBES BOGTRYKKERI.

Scandinavian
Höst
12-30-27
15997

INDHOLD

	Side
Forord	VII
Den indre Melodi	XXIV
Danskheden i Sønderjylland	1
Hr. v. Köller og Fyrst Imeritinski	31
Sønderjyllands Betydning for dansk Kultur	61
Venstre og Sønderjylland	93
Dansk Politik og Kultur	107
Til de tyske Studenter	130
Den Svageres Ret og Pligt	139

FORORD

I.

HVEM der i den spæde Barnealder, i sit sjette, syvende, ottende Aar, har oplevet den første slesvigske Krig har derved modtaget et for hele Livet grundlæggende Indtryk.

De Voxne talte kun om Krigen; Barnets Øren og Tanker fyldtes af den. Den, som da var Barn, ser endnu tydeligt for sig de smaa firkantede *Skillingsblade*, paa hvilke han først lærte Slagene ved Bov og ved Nybbøl at kende. Jeg husker min Moders pludselige Graad, da Efterretningen kom om at *Christian den Ottende* var sprunget i Luften ved Eckernförde og at *Gefion* var taget, husker Glæden, da det erfores, at en ung Lieutenant Ussing, der hørte til Husets Venner, var bleven frelst fra det sprængte Skib og i civile Klæder var ankommet til Kjøbenhavn. Jeg mindes tydeligt Troppernes Indtog i Kjø-

benhavn 1849 og 1850, som jeg saa dem fra mine Forældres Vinduer paa Østergade: Guirlander paa Husene og udspændte tværs over Gaden; de Saarede, som gik forrest og hyldedes med Ømhed; de blomstersmykkede Batailloner, der i taktfast Trit kom marcherende og over hvilke Kranse regnede ned, som Soldaterne hyppigt opfangede paa deres Bajonetter, mens de af Kranse omslyngede Bataillonschefer med Kaarderne hilste fra Hesten op til Vinduerne, og Datidens Melodier fyldte Luften: *Den tapre Landsoldat, Holmens faste Stok, Dansken har Sejer vundet* og mange andre.

2.

I Juli 1860 besøgte jeg med en Skare danske Studenter for første Gang i mit Liv Sønderjylland. Man sejlede fra Korsør til Flensborg med et Dampskib, i hvis Fælleskahyt den da endnu alment yndede General de Meza sad med sine hvide Handsker og sine krusede Kniplingsmanchetter, og med en hvid og rød Rejsehue paa sit Hoved. Hans Nattesøvn blev forstyrret; thi Svend Grundtvig, der var med Studenterne om Bord, udbragte paa Dækket ved en Bolle

Punch Skaalen for den tapre General, og Hurraerne var talrige og stærke.

Fjendtlige og haanlige Blikke fra mangt et Vindue i Flensborg oplyste snart de Rejsende om, at danske Studenterhuer ikke var velsete der. Derimod viste til vor Overraskelse de Angler Bønder sig overmaade elskværdige. Nogle Studenter sad ved en Fest, der gaves, paa Marken omkring brændende Begkranse; en gammel Angelbonde holdt Ilden vedlige, syngende danske Sange. Ganske henrykt, med Taarer i Øjnene, gik han omkring, trykkede de Unge i Haanden og takkede dem, fordi de var komne.

Dagen derefter naaede en lille Flok Isteds skønne Hede med dens Lyngtuer og genkaldte i sin Erindring Slagets Gang.

I Byen Slesvigs Hotel stod da endnu den fra Krigen berømte Værtinde Madam Esselbach, hvis Billed saas allevegne, i Døren med Hænderne i Siden som paa sit Portræt og mønstrede de Ankommende med kloge, skarpe Øjne. Vi saa Gottorp Slot, som var blevet Kaserne, Feltlejren i Glücksborg, Graasten, Sønderborg og Dybbøl Mølle.

X

3.

Halvfjerde Aar derefter fik alle disse Steder og Navne ved den anden slesvigske Krig nyt og stærkere Liv.

At denne Krig kunde blive saa kortvarig, faldt ikke Ungdommen ind, da den forrige havde strakt sig over tre samfulde Aar. De unge, som foretog Militærøvelser i Kjøbenhavn, tvivlede ikke i den Maaned, som fulgte paa Krigens Udbrud, om at de vilde blive sendte til Slesvig som Soldater. Danevirkes Rømning, der kom som en forfærdende Overraskelse, nedslog dem uden at bringe deres Haab om endelig Sejr til at vakle.

Et Vidnesbyrd derom afgiver det følgende Digt, jeg skrev i hine Dage, og som trods dets Barnlighed her kan finde Plads. Det er dateret 18. Marts 1864:

Til Danmark

Danmark, vor gamle Mor,
sid ikke stum af Sorg.
Tag — er ej Trøsten stor —
lidt Trøst paa Borg!
Slaa dine Øjne op, tør dine Taarer bort.
Endnu er Slesvig vort; end er det vort.

XI

End har du mangen Helt
blandt dine Sønner faa.
De yngste væbnes snelt,
de ældre slaa.
Og de er Mænd i Mod, skønt Børn i Løgn og List.
Sig du til Modet trygt: Bær eller brist!

Thi Modet brister ej!
Det bærer højt vort Flag
ad Ærens lyse Vej
paa Slagets Dag.
Det bærer Flaget ud, det bærer Sejren hjem.
Vor Vilje er af Staal, vort Løsen: Frem!

4.

Da Danmark paa Londonerconferencen afviste Tilbudet om Nordslesvig, og da Krigens Genoptagelse strax medførte Erobringen af Als, kunde der fornuftigvis ikke knyttes stort Haab til Fredsforhandlingerne. Alligevel kom Tabet af hele Slesvig som en rent overvældende Ulykke for Ungdommen da. Det stod for os som noget næsten ufatteligt. Jeg husker, jeg spurgte min Lærer, Professor Brøchner: »Kan Danmark tænkes at fortsætte sin Existens paa disse Vilkaar?« og jeg erindrer min Forundring over hans re-

signerede: »Ja. En Amputeret kan jo leve videre som Krøbling.«

Efterhaanden lærte ogsaa de Unge nødtvungent Resignation.

Ikke at den store Befolkning i sit stille Sind gav tabt, endog blot foreløbigt. Den knyttede alle sine Forhaabninger til den forventede prøjsisk-østerrigske Krig, derefter til den forestaaende fransk-tyske.

Da Forhaabningerne skuffedes 1866 og 1870, trak man sig sammen i Nationalisme og Conservatisme. Tyskland afskyedes som fjendtligt, Frankrig som usædeligt og oprørsk. Ja, efter Frankrigs Nederlag var i Danmark Beskyldningen for at være fransksindet mere graverende og ondsindet end den for Tyskeri. Man saa det skarpt i 1883, da den saakaldte *danske* Bevægelse rettedes ikke mod Tyskheden, men mod de formentlig fransksindede og franskprægede i det danske Folk. Man følte sig i Overensstemmelse med den flamske Bevægelse i Belgien, forsaavidt denne var rettet imod det herskende franske Element indenfor det belgiske Samfund.

5.

Dog allerede i 1871, da en mere moderne Aandsretning i Danmark begyndte at afløse den nedarvede, bekæmpedes den ny Bevægelse med Lidenskab som saakaldt *fransk*, da hidtil Universitetsdannelsen i Kjøbenhavn havde været udelukkende tyskstemplet, hvor ivrigt end den lærde Stand betegnede sig som national, og da Aviserne hævdede, at »den sidste Krig uigenkaldeligt havde slaaet den franske Aandsretning i Stykker og bevist dens Raadenskab.«

Disse Liniers Forfatter betragtede det i hine Aar som sin Opgave at forhindre Danmark fra at lukke sig inde i Ensidighed og Fordom, at holde Befolkningens Øjne aabne for Frankrig, Tyskland og England, som de dengang var.

Da jeg efter et femaarigt Ophold i Tyskland forlod Berlin og man vilde sige mig Farvel ved en Afskedsfest, tog jeg kun imod denne paa den Betingelse, at man fandt sig i, jeg sagde nogle Ord om Sønderjylland.

Man fraraadede mig dette stærkt, men jeg sluttede min Tale (1. Februar 1883) saaledes: »Mit Hjerte snører sig sammen i mit Bryst, naar jeg tænker paa, at netop nu, da jeg frivilligt

forlader Tyskland, maa Hundreder af danske Borgere som jeg, nordslesvigske Bondesønner, der mente at have Ret til at bo paa deres Fødejord, ufrivilligt og uden noget Festmaaltid forlade Landet. Jeg vover ikke at udtale mig om Retsspørgsmaalet. Men Tyskland synes mig stærkt nok til at kunne vise Højmodighed.«

Den Kreds af mer end hundrede Videnskabsmænd, Politikere, Forfattere og Kunstnere, hvori jeg stod, var altfor udviklet til at tage mig dette Memento ilde op.

6.

Anderledes gik det, da jeg sexten Aar senere paa et Tidspunkt, da jeg i vel 27 Aar havde kunnet glæde mig ved det tyske Publikums og den tyske Presses ubetingede Yndest og var næsten lige afholdt som Forfatter og som Taler, i Köllerperioden vendte mig skarpt mod den prøjsiske Regerings sønderjydske Politik. Den Velvilje, jeg havde nydt, fordunstede hurtigt; ikke et eneste tysk Blad vilde give mine Artikler om Slesvig Plads, og det haglede over mig med Angreb. Maximilian Harden tog i sit lille Tidsskrift min Hovedartikel og lovede sine Læsere

en Gendrivelse, som udeblev. De store Tidsskrifter optog ikke længer Bidrag af mig; Salget af mine Bøger gik ned med rivende Hast.

Da det i halvhundrede Aar har været Tonen i største Delen af den danske Presse at lade mig høre min Mangel paa Patriotisme, og da i samme Tidsrum et Utal af anonyme Breve har repeteret samme Lektie, maa den Bemærkning være mig tilladt, at det Antal af danske Patrioter turde være ret indskrænket, der har ofret deres Fædrelandskærlighed en stor Læsekreds. Noget mere iøjnefaldende er Antallet af dem, hvem Patriotismen har indbragt ret anselige materielle Fordele og Indtægter.

7.

En besynderlig Krise i det danske Publikums Stilling til min Fædrelandskærlighed, særligt med Hensyn til Spørgsmaalet om Nordslesvigs Tilbagevenden til Danmark, indtraadte i Marts 1915 i Anledning af et Replikskifte mellem mig og Frankrigs nuværende Førsteminister.

Venskab mellem Georges Clemenceau og mig var blevet stiftet sexten Aar forinden og havde i disse mange Aar holdt sig uforandret og med

stigende Intimitet. Vi omgikkes ikke blot til Stadighed i Paris, men i ti af disse Aar tilbragte vi aarligt en Sommermaaned sammen og spiste to Maaltider om Dagen med hinanden. Da vort Bekendtskab blev stiftet, var Clemenceau en Privatmand, havde i sex Aar været udenfor aktiv Politik, havde end ikke søgt Valg til Deputeretkammeret. Han ytrede atter og atter sin Uvilje imod fornyet Deltagelse i det parlamentariske Liv. Jeg var da af dem, som overfor ham ikke afstod fra Overhæng for at overvinde denne Utilbøjelighed, og jeg har saaledes maaske bidraget en Smule til at han modtog Valget som Senator i April 1903.

Da han snart blev Indenrigsminister og i Oktober 1906 Conseilpræsident, var vor Forbindelse endnu saa intim, at Clemenceau maatte bede mig, naar jeg af og til søgte ham i Ministeriet, da at gaa ind til ham gennem hans Sekretærs, Hr. Winter's Værelser, da det havde vakt Uvilje, at Dørvogterne altid lod mig, en Fremmed, gaa ind først, hvor mange Deputerede og Senatorer der end ventede. Kun om En husker jeg, at han en Dag trængte sig forbi mig; det var Caillaux, dengang Finansminister, ikke egentlig elsket af sin Chef.

XVII

Uden min Skyld blev paa Grund af Clemenceau's fremragende Stilling og fordi vi om Sommeren altid saas sammen, vort Venskab saa notabelt, at ogsaa jeg modtog en Masse Ansøgninger fra Franskmænd, der vilde være Riddere af Æreslegionen, eller Senatorer for Corsica, eller lignende: »Det koster Dem jo kun et Ord til vor Conseilpræsident« osv., og næsten lige saa mange Anmodninger fik jeg fra foretagsomme Danske, der ønskede en eller anden Begunstigelse i Paris.

Disse Landsmænd betragtede mig selvfølgelig som Brugsgenstand; en stor Flok andre Landsmænd iagttog med gulgrøn Misundelse den tilsyneladende indflydelsesrige Stilling, jeg ved en fra først af ganske upolitisk Venskabsforbindelse var kommet til at indtage, og de aandede først op, da de havde den store og uventede Glæde, at Forbindelsen sluttede med et Brud.

8.

Hvorledes det overhovedet kom dertil, er mig endnu den Dag idag en Gaade. Jeg ser blot, at Clemenceau er bleven paavirket imod mig fra Kjøbenhavn; om af Franske eller Danske, er mig uklart.

Med Forundring iagttog jeg ved Krigens Udbrud uvenlige, næsten fjendske Hentydninger til mig i Clemenceau's Artikler. De var dog i Almindelighed indviklede i Udfald imod Danmark og de Danske i Almindelighed, som man i Breve fra den franske Legation synes at have stillet i et ugunstigt Lys. Det undrede mig saa meget mere, som mit Forhold til den daværende franske Minister i Kjøbenhavn var meget hjerteligt.

Dog da Clemenceau en Dag med Henvisning til de Danske, der paa skamløs Maade søgte at berige sig ved Krigen, kaldte de Danske overhovedet *en Nation uden Stolthed*, nedlagde jeg i et aabent, iøvrigt højst venskabeligt, Brev Protest mod en saadan Almindeliggørelse.

I sin Artikel havde Clemenceau til min Forundring blandt andet beraabt sig paa noget, jeg mundtligt skulde have udtalt til en russisk Correspondent i Kjøbenhavn, hvem jeg haardnakket havde vægret mig ved at modtage og altsaa aldrig havde set. Han beraabte sig desuden paa en Ytring af mig i et Privatbrev til ham, som han ganske havde misforstaaet. Tydeligt nok havde nogen ophidset ham imod mig. Og da

jeg i venskabelig Aand gendrev hans Angreb, svarte han med et haanligt *Farvel.*

Jeg tør sige, at dette Ord gjorde ham mere populær i Danmark end alle hans Livs politiske Handlinger tilsammen. Jubelen derover genlød over det hele lille Land, og i Snesevis indløb paa daarligt Fransk eller Engelsk Artikler, der takkede ham og fornegtede mig, til hans Blad *L'Homme libre.*

Mine vakre Landsmænd syntes helt at have glemt, Stridsspørgsmaalet var dette, om de Danske var en Nation uden Stolthed, eller ikke. De kappedes om at give ham Ret overfor mig, og jeg maatte spørge mig selv, om han altsaa ikke dog havde havt Ret i sin Mening om *de Danskes* Mangel paa Stolthed.

Clemenceau havde udtalt, at de Danske vilde gøre en daarlig Figur, naar de af de Allierede skulde udbede sig Slesvig, Holsten og Lauenborg tilbage. Jeg skrev derimod: »Danmark ønsker ikke at opnaa Herredømme over en Befolkning, som kun modstræbende, kun ved Tvang, kunde tvinges til at være dansk; tysktalende og tysksindet, som dens store Flertal er. Det, hvorom Talen er og altid siden Krigen 1864

har været, er den dansktalende og dansksindede Del af Slesvig.«

I Anledning af disse Ord var det, at et stort Antal Danske faldt mig i Ryggen og i fremmede Blade som i danske fremstilte mig som en Ikke-Dansk, der manglede Samfølelse med det danske Folk i Landets Livssag.

Jeg svarte ikke yderligere Clemenceau; jeg mindedes Voltaire's Ord: *De vieux amis qui se brouillent se dèshonorent.*

9.

Det andet Stridspunkt mellem Clemenceau og mig beroede paa min Ytring, at jeg ansaa det for en Ulykke for Civilisationen, om den russiske Reaktion kom til at staa med Sejrens Palmer i Hænderne.

Om dette Punkt havde Clemenceau og jeg tidligere befundet os i fuld Enighed.

Jeg havde altid, ogsaa overfor ham, anset det for den uforstandigste og mest dilettantiske fransk-engelske Politik, at give Czardømmet Milliardlaan uden at stille Betingelser.

Den Mulighed, der var for, at det russiske Czardømme roligt og fredeligt kunde glide over

i en strengt constitutionel Regeringsform, vilde være sikret, ifald Frankrigs og Storbritanniens Statsmænd havde krævet som Betingelse for nogetsomhelst Laan, at en ærligt valgt Duma fik Kontrol med Politik og Finanser. Ved den tankeløst letsindige Fremgangsmaade, der af disse samme Statsmænd blev fulgt, er Rusland bleven styrtet fra Eneherredømmet ned i Bolshevisme.

I 1906 advarede Georges Clemenceau Franskmændene mod russiske Laan og skrev selv i *L'Aurore*: »Efter at have forsynet Czaren med finansielle Hjælpekilder, der førte ham til Nederlag overfor Japan, staar det nu tilbage for os at forsyne ham med finansielle Hjælpekilder, der kan bringe ham Sejren over hans egne Undersaatter.«

Dog da jeg det følgende Aar stærkt bebrejdede ham, at han nu selv som Førsteminister gjorde hvad han havde dadlet hos den foregaaende Regering, svarede han blot: Sig selv, hvad tjener Frankrig bedst, et stærkt Rusland eller et stærkt Tyskland?

10.

Min Deltagelse i Bestræbelserne for det danske Sprogs Vedligeholdelse i Sønderjylland har

bragt mig i Berøring med ikke faa af de bedste danske Mænd. Den afdøde Johan Ottosen, der ved sit Giftermaal med Gustav Johannsens Datter stod de Ledende i Nordslesvig nær, var ivrig for at sikre sig min Medvirkning, da han vidste, at mine nærmeste politiske Forbundsfæller stillede sig saare koldsindigt til den sønderjydske Sag, fordi det danske Slesvigs Presse hidtil med stor Hidsighed havde taget Parti for Højre i Kongeriget.

Jeg kom snart i det hjerteligste Forhold til Gustav Johannsen, i venskabeligt Forhold til A. D. Jørgensen og i det allerbedste Forhold til J. Jessen, som senere til H. P. Hanssen-Nørremølle.

To Mænd maa jeg endnu nævne, hvis Lidenskab for den slesvigske Sag har gjort et dybt Indtryk paa mig. Den ene er min afdøde Ven, Niels Hjort, der ildfuld i denne store Sag som i mange andre, udførte et umaadeligt Arbejd i Kraft af den ædle Uegennyttighed, der var hans Væsens Kærne.

Den anden er en endnu Levende, H. V. Clausen, der har gjort den sønderjydske Sag til sin Livssag, og som har udviklet sig til den største Autoritet i Alt, hvad der berører det danske

Slesvig — en Autoritet, der omsider efter en langvarig Trængselstid har faaet tilbørlig Anerkendelse, idet han er bleven den danske Regerings Consulent under de Fredsforhandlinger, som i det Øjeblik, disse Linier skrives, finder Sted i Paris.

5. April 1919. *Georg Brandes.*

DEN INDRE MELODI

(Nogle Bidrag til Belysning af den sønderjyske Bevægelse, 1912).

Enhver mindes fra den nordiske Mytologi den Lænke, som er gjort af lutter usynlige, usporlige, tilsyneladende uvirkelige Ting og som dog er den eneste, der ikke lader sig sønderrive, den, hvormed Fenris bindes. Jeg troer, den i Menneskenes Sprog kaldes Længsel.

En saadan Længsel kan næres af et Enkeltvæsen, men ogsaa af en hel Folkestamme.

Et Land, et Navn bliver som en Sang indeni Folkesjælen. Den overdøves hos hver Enkelt, der hører til Stammen, i Timer og Dage, naar ydre Forhold tager ham i Beslag. Men i samme Øjeblik, han er ene og samler sig, lyder den samme stærke indre Melodi og gennemtrænger hans Væsen.

Saasnart Livets udvortes Larm standser, fornemmes disse Toner, der bærer et Navn. Som naar Trollhätta-Faldet høres langt borte, saasnart en Samtale ophører.

DANSKHEDEN I SØNDERJYLLAND

(1899)

UNDER et alvorligt nationalt Sammenstød med en fremmed Magt ser ethvert Folk hen til sin Regering som til dets naturlige Talsmand. Hvor lille et Land er, hvor faatallig dets Befolkning, saa venter det af sin Regering under en saadan Krise ikke blot en klog, forsigtig Holdning, men tillige en stolt, i det allermindste en værdig. Hvis det danske Folk under de vanskelige Forhold, hvori de danske Sønderjyder for Tiden er stedte, har næret et saadant Haab, saa er det blevet skuffet.

En Enkeltmand uden Magt og Myndighed faar vanskeligt det tyske Folk i Tale, Hvor Nationalfølelsen er med i Spillet, lægger Folkene det døve Øre til overfor den, som vil tale en undertrykt Nabostammes Sag. Dog, der gives jo i alle Folkeslag en udkaaren Flok af de bedste Elementer. Og i ethvert Tilfælde kan man —

endog Ansigt til Ansigt med det Udsigtsløse – undertiden ikke lade være med at spørge sig selv, hvad der var at sige, i Fald det var muligt for en enkelt Dansk at faa de fordomsfrieste af vore Dages tyske Nation til at høre paa ham?

Vel omtrent dette:

I

At det danske Folk, et Folk paa to Millioner Mennesker, for halvhundrede Aar siden ikke opgav Kampen om Slesvig, da den førte til Krig med det tyske Forbund — at det samme Folk for 35 Aar siden indlod sig paa det heroiske Galmandsværk for Slesvigs Skyld at tage Kampen op med to allierede Stormagter, det har, hvad Dom man end politisk vil fælde derover, i ethvert Tilfælde bevist Folkets Venner og Fjender, at det ikke kunde tænke sig en Fremtid uden dette Hertugdømme, der alt i den hedenske Oldtid var dansk. Den sidste Krigs Udfald medførte, som vel bekendt, at Danmark mistede ikke blot Hertugdømmets tyske Beboere, men dets danske Befolkning og har maattet fortsætte sit Liv i lemlæstet Tilstand paa de for en uafhængig Stat ugunstigste Vilkaar. Kongen af Danmark havde hidtil været Slesvigs eneste lovlige

Herre; de prøjsiske Kronjuristers Erklæring efter Krigen maatte i de ophidsede tyske Gemytter gøre Ende paa enhver mulig Tvivl derom. Nordslesvig tilhører da Prøjsen udelukkende ved Erobringens Ret, en Ret af anden Rang, hvilken Prøjsen endda selv i Pragfreden gjorde afhængig af Befolkningens frie Samtykke. Betingelsen blev, som alle véd, for tyve Aar siden uden videre strøget under det Paaskud, at Løftet kun var givet Østerrig, som nu gav Afkald paa dets Opfyldelse, ikke Befolkningen, hvis hele offenlige og private Liv var blevet ført med Udsigten til denne Opfyldelse af Løftet for Øje.

I Aarene 1848—50 var den Tanke endnu ikke vanvittig, at en saa lille Stat som Danmark i sin Egenskab af krigsførende Sømagt kunde tilføje det tyske Forbund væsentligt Afbræk og altsaa som Modstander kunde være farlig. I Aaret 1864 var Danmark overfor Prøjsen og Østerrig vel intet andet end en Dværg mod to Kæmper, men saa lidet Riget var, hævdede det dog endnu sin Overlegenhed over de to tyske Stormagter ved Spærring af nordtyske Havne og Sejren ved Helgoland. Dog siden da er Magtforholdene jo endnu langt yderligere forrykkede til Ugunst for Danmark. Medens Riget har tabt

to Femtedele af sit lille Omraade, er det tyske Rige blevet stiftet og er ikke blot blevet Europas mægtigste Militærstat, men Deltager i Stormagternes Kappestrid om Afrikas Deling og asiatiske Kolonier. Man kan altsaa slet ikke mere nævne Danmark og Tyskland i ét Aandedrag som Magter, i det mindste ikke anderledes end man taler om Raadyret og Elefanten som højere Dyr begge to.

Tankevækkende er det da, at ikke desmindre har siden 1864 Nordslesvigs danske Befolkning levet sit Liv med Blikket ufravendt rettet mod det gamle Fædreland. Den har levet det uden nogen som helst Tanke paa Oprør, uden noget som helst Forsøg derpaa, har lydt de prøjsiske Love, har betalt de prøjsiske Skatter, har underkastet sig alle de Forpligtelser, der følger af dens Vilkaar som erobret Folkestamme, og har ligefuldt alene kæmpet for Bevarelsen af sit Sprog og for Kultursammenhængen med det Folk, hvortil den sprogligt hører. Jo stærkere Tvangsforholdsregler man har underkastet den for at overskære de Baand, der endnu knytter den til det gamle Fædreland, des sejgere og mere entusiastisk er Modstanden bleven.

Man kan ikke sammenligne Forholdene her

med dem i Elsass. Hvis Nogen gør gældende, at Beboerne af Elsass kun modstræbende er tyske, saa svares og hævdes fra tysk Side altid, at man 1870 kun har taget sin Ejendom tilbage, da Elsass er et gammelt tysk Land. Her kan intet lignende anføres; thi i Kraft af Historie og Overlevering som af Sindelag er Nordslesvig dansk.

Adskillige af Tysklands bedste Mænd har da ogsaa indrømmet os, at det kun er de danske Nordslesvigeres gode menneskelige Ret at beholde det danske Modersmaal. De har sikkert følt, at en Regering gør Uret og uklogt i at paakalde de usleste menneskelige Instinkter, Troløsheden, Trællesindet, Driften til at indynde sig hos Den, som har Magten. Disse Mænd har endog tilføjet de Ord, vi maa være dem taknemmelige for, at man ikke vilde kunne agte vore fraskilte Landsmænd, hvis de følte anderledes. Dette har den gode Mening, som det er forunderligt, at et saa stort Antal tyske Mænd og Kvinder ikke kan eller vil forstaa, at Troskab mod Fortiden, Kærlighed til Sprog og Nationalitet, ikke ophører at være værdifulde Egenskaber, naar de findes hos Ikke-Tyske. Disse Dyder viser sig endog i et klarere Lys, naar de

findes hos Børn af et lille Folk end af et stort; thi da de ydre Fordele ved at gaa op i et stort Folks Kulturliv er haandgribelige, røber under ellers lige Forhold den Danskfødte, som holder fast ved sit Sprog og sin Nationalitet, en betydeligt større Idealisme end den Tyskfødte.

Men hvis saa er, da kan det aldrig være andet end et Overgreb og en Grusomhed at lade — som det nu sker i det danske Nordslesvig — al Skoleundervisning, med Undtagelse af to stakkels ugenlige Religionstimer, foregaa paa Tysk, ja endog at forbyde Privatundervisning i det danske Sprog. Og aldrig kan det betegnes som andet end Raahed og Lavhed at straffe unge Menneskers Studieophold paa dansk Grund med Udvisning af uskyldige Uvedkommende eller med Berøvelse af Forældreretten. Disse Midler er desuden saa hensigtstridende. Man forarges over, at Danske, som imod deres Vilje er blevne prøjsiske Undersaatter, ikke føler sig som Prøjsere; man piner og plager dem da, udsætter dem for det smaaligste Spioneri, det lavest liggende Angiveri med dertil knyttet Forfølgelse, og falder saa i Forbauselse over, at de ikke derved forvandles til begejstrede Beundrere af Prøjsen.

Selv overfor en Negerstamme vilde den anvendte Fremgangsmaade være haard. Men det danske Sprog er trods dets ringe Udbredelse et Kultursprog. Og kun den utilbørlige Selvbeundring og Selvtilfredshed, som Tyskerne plejer at dadle hos Franskmændene, kan da anse den voldelige Paaførelse af den tyske Kultur med Udryddelse af den danske for en fortjenstlig Handling, et Maal, der helliger Midlerne.

Der gives en dansk Kultur, saa lidet det danske Folk end er. Det vilde vistnok ikke være muligt indenfor det store tyske Rige, ja end ikke i hele den tysktalende Verden at udskille en Gruppe paa to Millioner Mennesker, der besad alle en selvstændig Kulturs Organer, fra Landvæsen og Søfart og levende politisk Interesse til Maler- og Digtekunst af Rang; men i Danmark findes en saadan Kultur med et ejendommeligt Præg. Det er maaske ikke unødvendigt at minde Tyskere om, hvad alle Danske véd, at dette Land har frembragt en Astronom som Tyge Brahe; Geologiens Grundlægger, Niels Steensen; den Mand, der udfandt Lysets Hastighed, Ole Rømer, og den, der opdagede Elektromagnetismen, H. C. Ørsted; at endelig i dette Folk blev en helt ny Videnskab, Arkæologien,

grundlagt og udviklet. Der er desuden den Dag idag intet Sted i Tyskland, hvor man kan drive et Mejeri eller male et Stykke Porcellæn eller indbinde en Bog som i Danmark.

II

Man vil i Tyskland betragte dansk Kultur som en blot Bisol til den tyske. Hvem vil negte, at vor Kultur skylder den tyske overordentligt! Som det danske Folk fik Reformationen fra Tyskland — om end paa mere udvortes Maade — saaledes er mange afgørende Reformideer blevne drøftede og gennemførte i Danmark af tyskfødte Mænd i hin Tid, da det danske Monarki var dansk-tysk.

Tysk Filosofi har lige saa fuldt som engelsk virket befrugtende paa vor nyere Literatur. Tysk Videnskab har paavirket vor som hele Europas. Tysk Musik har med sin mægtige, mangesidige Overlegenhed næret dansk Stemningsliv og udøvet sin Indflydelse paa dansk Musik. Det nyere Tysklands Poesi har endelig fra Klopstock til Heine paavirket den danske paa utvivlsom, om end ikke altid gavnlig Maade. Vore største nyere Digtere og Skribenter har elsket

og beundret Goethe eller i ethvert Tilfælde lært af ham, og har som alle, der hos os har gaaet i Tysklands Skole, varmt og aabent udtalt deres Taknemmelighed. Vi hører ikke til de Folkeslag, som fornegter den Gæld, hvori de staar til andre.

Ikke desmindre har Danmark, saa lille det er, ikke blot ført sit uafhængige aandelige Liv, men paavirket det tyske Folks Udvikling. Den islandske Oldtidsliteratur, Edda og Sagaer, der først udgaves og granskedes i Kjøbenhavn, har øvet en mægtig, uberegnelig Indflydelse paa tysk Aandsliv. Vore Folkevisers Værd blev erkendt af Herder og Grimm; Forestillinger som stammer fra dem, genfindes hos Goethe og Heine. Vor moderne Skønliteratur grundlagdes af Holbergs Geni, før der gaves en moderne tysk Literatur, og selv upaavirket af nogen tysk Digter paavirker han som Skuespilforfatter paa det utvetydigste det moderne tyske Aandslivs Ophavsmand, Lessing.

Vor Billedhuggerkunst grundlægges af Thorvaldsen, der, selv upaavirket af nogen tysk Billedhugger, udøver en betydelig Indflydelse paa Kunstens Udvikling i Tyskland. I næsten alle

større tyske Byer findes Værker af ham eller af hans betydeligste tyske Elever.

Vort Aandsliv er forskelligartet fra det tyske, som vort Sprog er det. Stofligt har det danske Sprog vistnok et ikke ringe Slægtskab med det tyske, forsaavidt mange Gloser har fælles Afstamning eller er afledede fra Højtysk eller Plattysk; men Sprogets Aand er helt forskellig, idet Grammatik, Ordstilling og Sætningsbygning staar den engelske Type langt nærmere end den tyske. Det tyske Sprog skrider tungt; det danske er smidigt. Det tyske Sprog har sin Styrke i Patos og Alvor, det danske i Skemt. Det tyske Sprog har en Curialstil og en mangesidigt udviklet poetisk Stil, men Omgangssproget mangler Lethed og Ynde. Det danske Sprog savner enkelte af de Fortrin, det tyske har i Alvor, Kraft og Klang, men har til Gengæld netop de Egenskaber, det tyske mangler.

Da vor nyere Literatur blev grundlagt af en komisk Digter, har et vist Hang til Ironi og Satire gennemtrængt vort Sprog som vor literære Stil, medens den Alvor og Patos, der tiltaler Tyskerne i Talekunst som i Bøger og paa Teatret, altid forekommer os at behøve en Ægthedsprøve ved Ironien. Det er ingen Tilfældig-

hed, at vor største religiøse Tænker, de tre nordiske Landes største, Søren Kierkegaard, var en gennemført Ironiker, siden Sokrates maaske den mest følgestrenge. Den nationale Retning i vor Skuespilliteratur er Lystspillet og det satiriske Drama. Og fra Holberg over Wessel, Baggesen, J. L. Heiberg, Henrik Hertz, Poul Møller, H. C. Andersen, Ludvig Bødtcher, Paludan Müller, M. Goldschmidt, Hostrup, Richardt ned til de endnu levende som Schandorph, Karl Larsen og Wied gaar en Hovedaare af Vid, der hos nogle bliver til Lune, hos andre til Vittighed, hos atter andre til skarpere eller godmodigere moralsk eller politisk eller poetisk Satire, grundforskellig fra Hovedaaren i den moderne tyske Literatur, hvis ypperste og mest nationale Storheder i Reglen er uden komisk Styrke.

Som den tyske Literatur har en tungere Ballast af Dannelse og Lærdom end den danske, saaledes skorter det den paa en Egenskab, de Danske sætter den største Pris paa i Digtekunsten, nemlig Naivetet. Naar danske Digtere har gjort Lykke i Tyskland, har det ikke sjældent været paa Grund af denne Tyskerne fremmede Egenskab, Naiveteten. Det er meget betegnende, at som Heinrich Heine er den af alle tyske

Forfattere, der er bleven mest læst og beundret i Danmark, fordi han, der i Grunden har faa tyske Egenskaber, er Tysklands vittigste Digter, saaledes er H. C. Andersen den indenfor det tyske Sprogomraade mest læste af de danske Skribenter, fordi han uden Spørgsmaal er den naiveste af alle.

Den danske Literaturs jævnere, fortroligere Tone har bevirket, at den er trængt ned i Folkets dybere Lag betydeligt stærkere end den tyske. Og hermed hænger det sammen, at enkelte almeneuropæiske aandelige og literære Bevægelser er ældre i Danmark end i Tyskland og overhovedet i noget europæisk Land. Saaledes er f. Eks. Steen Blichers jyske Fisker- og Hedebonde-Noveller ikke lidet ældre end Immermanns *Storgaarden*, som indvarsler den saakaldte Bondenovelle i Tyskland, hvorfra den atter forplantes til Frankrig, Norge og Italien. Hovedsagen er imidlertid, at stærkt og betydningsfuldt er dansk Genius kun traadt frem, hvor den har frigjort sig fra den Vejledning, tysk Aand har givet den, eller hvor den oprindeligt har været uberørt af den. Engelsk eller fransk Indflydelse har paa langt nær ikke vist

sig saa farlig for dansk Nationalitets Ejendommelighed og Særpræg som tysk.

Dansk Skuespilkunst, der stod saa højt i det 19. Aarhundredes første Halvdel, havde intet Forhold til tysk. Intet kunde være mindre tysk end vor Skuespilkunsts to ypperste Genier, Fru Heiberg og Michael Wiehe. Hvad der i dansk Novellistik er ejendommeligst og lødigst, i dansk Dagbladsstil mest særegent ved den aldrig glippende Ironi og ved Billeder, hentede fra Dagliglivets Dont, i dansk Malerkunst mest nationalt enten ved sprudlende Lune eller ved sjælfuld Simpelhed, i dansk Kunstkritik finest ved Baggrunden af ægte Menneskelighed og ved Blandingen af Skelmeri og Vemod — det har intet Forhold havt til Tyskland, og det er uovertruffet i Tyskland. Ja, man kan om Forholdet i vore Dage sige, at det gode Publikums Modtagelighed turde være større, dets Kunstsans finere, dets literære og kunstneriske Opdragelse bedre og grundigere i Kjøbenhavn end i Berlin.

Det tyske Folk, der staar saa højt ved Intelligens, saa umaadelig højt ved Dygtighed, er ikke noget sjælekyndigt Folk, ikke lydhørt for sjælelige Særegenheder. Dets Opfattelse er endda paa dette Punkt grovere, end man skulde vente af

en Nation, der endnu langt ind i det 19. Aarhundrede udmærkede sig mere ved overlegen Forstand end ved udvortes Magt og Herlighed. Tyskerne er rimeligvis endnu den Dag idag det Folk, der véd mest om fremmede Nationer, men deres Opfattelse af disse er sjældent fin og skarp. De er Oversætterfolket fremfor alle andre; det er imidlertid paafaldende, som i tysk Oversættelse al Verdens Skribenter og Digtere taber deres Ejendommelighed og tager sig tyske eller halvtyske ud.

Forsaavidt man i Tyskland overhovedet sysselsætter sig venskabeligt med de Danske, ser man i tyske Skrifter altid fremhævet Danskernes formentlige Lighed med de Tyske. Man burde ikke over det uomtvistelige, men dog ret fjerne Slægtskab, overse den dybe Forskel, der er ikke mindre utvivlsom. Det høres ret hyppigt, at ingen Forskel er dybere end den mellem Menneske og Menneske. Man kunde med samme Ret sige, at ingen er dybere end den mellem Folk og Folk.

III

Vi Danske kan ikke nøjes med Afvisning af den Mening, at vor Kultur kun skulde være en Bisol til den tyske. Vi hævder, at der gives Omraader, hvor den er den tyske overlegen, og det netop saadanne Omraader, som har Betydning for Nordslesvigernes Vedkommende og som udøver Tiltrækning paa dem.

Vort Landbrug, vort Mejerivæsen staar afgjort over det tyske, maaske over alle andre Folks. Det er da simpelthen Barbari at forhindre vore Landsmænd syd for Kongeaaen fra at besøge danske Landbrugsskoler.

Men vor Bondestands Kultur er overhovedet langt højere end den tyskes. Først i disse Dage begynder man i det tyske Rige paa en rent akademisk Drøftelse af det Gavnlige i at udbrede Universitetsdannelsen til videre Kredse efter engelsk Mønster. Men over hele vort Land har i lange Tider været spredt Folkehøjskoler, hvortil ogsaa unge Mænd og Kvinder fra det danske Sønderjylland søger. Allerede for 55 Aar siden (1844) grundedes den første Højskole paa nordslesvigsk Grund. Siden da er i Løbet af halvhundrede Aar blevet oprettet ikke mindre

end 146 Højskoler for Elever af begge Køn, af hvilke nogle og firsindstyve trives den Dag i Dag. Tyskland har intet lignende og har aldrig havt noget af den Art.

Ogsaa vore danske Studenters Kultur er højere end de tyskes. Med berettiget Stolthed kan den Danske overfor Tyskere hævde ikke blot Nytten men den i kulturel Henseende sindbilledlige Betydning af det danske Studentersamfunds bekendte Institutioner, gratis Undervisning for Arbejdere og Arbejdersker, gratis Retshjælp for Fattige, Udgivelse af Smaaskrifter til Folkeoplysningens Fremme, Vejledning for Menigmand i Hovedstadens Museer osv., Institutioner, som intet andet Lands Studenter har oprettet, eller dog kun har grundet som Efterligning af hvad i Danmark først var iværksat.

Et Vidnesbyrd om de brede Lags stærke og ualmindelige Dannelsestrang i Danmark som overhovedet i Norden er eksempelvis det umaadelige Antal Subskribenter, et Foretagende af rent populær-videnskabelig Natur som *Frem* har faaet. Vilde i Tyskland blandt en Befolkning af to Millioner Mennesker et Tidsskrift, der kun bringer Stof af videnskabelig Art med et Tillæg af

klassiske Digtere alene, kunne faa 80,000 Abonnenter i et Aar? En Tvivl er vel tilladt.

Og gaar man nu fra Spørgsmaalet om den rent elementære Kulturs Udbredelse til Spørgsmaalet om den fine Kulturs indre Kraft, ser vi, at i den sidste Menneskealder har Danmark f. Eks. frembragt en original og betydelig Malerskole, der ikke staar tilbage for den tyske, efter Enkeltes Mening staar over den, men i ethvert Tilfælde kan maale sig med den. Hverken Krøyer eller Zahrtmann, hverken Viggo Johansen eller Vilhelm Hammershøi har modtaget nogensomhelst Paavirkning fra Tyskland; Brødrene Skovgaard lige saa lidt.

Moderne dansk Skønliteratur staar ingenlunde heller tilbage for den tyske; den staar ikke alene forholdsvis, naar Hensyn tages til Landets Lidenhed, adskilligt højere, men ogsaa ubetinget fuldt saa højt. Tyskland har ingen Lyriker, der paa langt nær kan sammenlignes med Holger Drachmann i Frugtbarhed, Friskhed og Velklang. Den eneste, man kunde tænkes at ville nævne, er Detlev von Liliencron, der nu og da kan have en Smule Lighed med Drachmann; men han kan, som enhver Upartisk maa indrømme, ingenlunde komme i Betragtning. Og ingen yngre

tysk Prosaforfatter har i vore Dage udviklet saa særegen og udsøgt en Stil som Danmarks første moderne Prosaist J. P. Jacobsen, der vel at mærke ikke har lært af Tyskland, men — som Tyskerne selv er de første til at indrømme — stærkt har paavirket Tysklands yngste Forfatterslægt.

IV

Hertil kommer — hvis vi en Stund holder os til Bogverdenen — at Danmarks Literatur ikke kan skilles fra Norges. Skønt den politiske Forbindelse mellem Danmark og Norge opløstes 1814, varer den literære endnu. Selv den stærke Udvikling af norske Sprogejendommeligheder efter 1814, selv Forsøgene paa at grunde en Landmaalsliteratur, har ikke formaaet at sprænge de faste Baand, som knytter norsk og dansk Aandsliv sammen. En uafbrudt indbyrdes Paavirkning finder Sted den Dag idag, endda livligere og frugtbarere end da Danmark-Norge kun udgjorde ét Rige.

De norske Storheder er ufattelige uden de danske. Bjørnstjerne Bjørnson, der tidligst af alle Norske blev anset i Tyskland, lader sig slet

ikke forstaa, hvis man ikke kender hans første danske Mester Grundtvig; i sin følgende Udvikling blev han berørt af Kierkegaard som Sjælegransker. Henrik Ibsen, hvem Tyskerne i de senere Aar saa lidenskabeligt har tilegnet sig, er i formel Henseende som ung Begynder paavirket af Oehlenschläger, og har i nogle af sine ypperste Ungdoms- og Manddomsværker som *Brand* og *En Folkefjende* sit Ideforraad tilfælles med Forgængeren Søren Kierkegaard, hvem Tyskerne først har opdaget længe efter hans Død, og hvem den tyske Dannelse endnu slet ikke har tilegnet sig, skønt han i Nordtyskland dyrkes af en lille, nærmest teologisk, Menighed. Jonas Lie og Kielland var tidligt inderligt knyttede til Danmark. Senere hen har i vore Dage saavel J. P. Jacobsen som Drachmann øvet paaviselig Indflydelse paa den nyeste norske Digtning.

Men Danmark-Norge lader sig atter aandeligt ikke skille fra Sverig-Finland. Sverigs største Digter i det 18de Aarhundrede Carl Michael Bellman har i dette Aarhundredes første Halvdel paavirket dansk Literatur stærkere end han nogensinde har paavirket svensk. Tyskerne kender af de ældre foruden Bellmann Tegnér, hvem de atter og atter har oversat. Men Tegnér kan

historisk ikke udskilles fra Oehlenschläger, i hvis Spor han gik, og hvis Fortrin han iøvrigt med saa ædel Selvfornegtelse anerkendte. Sverigs udmærkede Lyriker Carl Snoilsky tager sit Udgangspunkt i Danmarks store Lyriker Christian Winther. Finlands yngre Digtere Karl Tavaststjerna og Juhani Aho grunder dybt i fællesskandinavisk Kultur. Sverigs yngre Forfatterskare: August Strindberg, Gustaf af Geijerstam, Verner v. Heidenstam, Oscar Levertin, Per Hallström har oprindeligt lært baade af Norske og Danske.

For 40 Aar siden blev det skrevet her i Danmark: Saavidt er vi naaet, at vi paa Digtekunstens Himmel ser Holberg, Bellman, Oehlenschläger, Runeberg lyse i Nord som ét Stjernebillede. Vi Nulevende kan tilføje, at for os har dette Stjernebillede endnu mange flere Stjerner af første og anden Rang: Ewald og Wergeland, Heiberg og Welhaven, Grundtvig og Bjørnson, Kierkegaard og Ibsen, Almquist og Strindberg, Winther og Snoilsky, Jacobsen og Drachmann.

Tyskerne er for ærlige til at ville negte, at det i de sidste Aartier er Nordens Literatur, der — vel især gennem Mænd som Ibsen, Jacobsen, Strindberg, Garborg — har sat tyske Sind i Svingning og derigennem sat Spor i tyske Skrifter af

meget forskellig Art, medens omvendt Indflydelsen fra tysk Skønliteratur paa nordisk har været liden eller rettere sagt slet ingen. (Den eneste Tysker, hvis Paavirkning kan eftervises, er ikke nogen Digter; det er Tænkeren Nietzsche, der øjensynlig en Tid lang har gjort dybt Indtryk paa Strindberg og Ellen Key i Sverig, Hamsun i Norge, men i Danmark ingen paaviselig Indflydelse har øvet). Den tyske Læseverden kan da ikke uden Uretfærdighed overse, hvad Lod og Del Danmark har i den Fornyelse, som har fundet Sted af Tysklands aandelige Livssafter.

Men naar det forholder sig saaledes, er det da værdigt, ja er det muligt ved Anvendelse af ussel fysisk Magt, af raa Uddrivelser og endnu raaere Berøvelse af Forældreretten at ville tilintetgøre den Tiltrækning, som en saadan Kultur i et lille Land udøver paa dem, der ved deres Sprog og deres historiske Minder føler sig dragne til den, skønt ogsaa den tyske saa meget omfangsrigere Kultur staar dem aaben, og som jo ikke vrager eller giver Afkald paa denne sidste, fordi de instinktivt tiltrækkes af den første?

V

Man vil, hedder det, straffe Danskerne for deres fjendske Sindelag mod Tyskland. Tyske Aviser er fulde af falske Fremstillinger af dette danske Nationalhad. Der fandtes paa det Tidspunkt, da de prøjsiske Tvangsforanstaltninger i Slesvig tog Fart, intet Nationalhad mod Tyskerne i Danmark. De talrige Tyskere der er bosatte her, har i stærke Udtryk aflagt Vidnesbyrd derom. De mange Tyskere, der Aar efter Aar besøger Landet og især Kjøbenhavn med Omegn, kan vidne, hvad Modtagelse de har faaet, og hvilken Imødekommen der er bleven dem vist. Et Flertal af dem har udtrykt deres Tilfredshed med Opholdet og med den Artighed, der har mødt dem som Enkelte, om de end maaske har forstaaet, at efter Sagens Natur Tyskerne som Tyskere ikke var de populæreste Fremmede i Danmark.

Hvis dette har krænket dem eller forekommet dem urimeligt, er Svaret derpaa kun, at i det Punkt er Tyskerne forunderlige. Først har de med Krudt og Kugler erobret to Femtedele af Riget, tilintetgjort dets Stilling som europæisk Stat, kastet det blødende af tusinde Saar tilbage

i politisk Betydningsløshed, skilt Stammefrænder ad og med Opbud af ikke ringe Opfindsomhed og smaalig Plageaand ærgret og pint de modvilligt Indlemmede — saa vil de oven i Købet elskes. I Sommeren 1864 var der i Danmark neppe en Familie, som Krigen ikke havde bragt et Tab. I ét Hus savnedes Faderen, i et andet Sønnen. Kvinden stod der berøvet sin Mand eller sin Elskede eller sit Barn. Af de unge Mænd havde en mistet sin Broder, en anden sin Ven eller Kammerat. Ingen blev helt skaanet. Og Sejrherren har tilsyneladende tænkt sig, at endnu før Saarene var lægte eller Tabene udviskede, skulde man ikke blot beundre, men oven i Købet elske ham. Eller rettere: Snart tales der i tyske Blade, som var det Pligt at føle Kærlighed til Tyskland; snart atter blæser man ad Kærligheden og istemmer det gamle: Lad dem hade, naar de blot frygter! *(Oderint, dum metuant!)* et Valgsprog, som bedre passede i en hedensk Kejsers Mund end i en kristelig Monarks, der lige tilbagevendt fra Oliebjerget har Kærlighedens Evangelium paa Tungen — et Valgsprog endelig, som hverken indjager de danske Sønderjyder eller de Danske i Kongeriget nogen Skræk.

Men skønt som sagt Tyskerne efter Krigen med Danmark umuligt kunde gøre Fordring paa her at elskes, skete ikke længe efter Krigen det Forunderlige og Forstandige, at selve den Slægt, der havde oplevet det sørgelige Sammenbrud og set alle nationale Forhaabninger afmejede ligesom med et Slag af en Le, indsaa Faren ved at afbryde den fredelige og aandelige Forbindelse med Tyskland, og trods den Miskendelse, der var den uundgaaelige Følge, stræbte at stille det nye tyske Rige i det gunstigst mulige Lys, af rent Fædrelandssind, af Angst for at se det danske Folk indskrænkes og aandeligt forringes ved et ufrugtbart Had. Atter og atter søgte fremtrædende Personligheder af dette Slægtled at udjævne den Misforstaaelse, at Tyskland af Grundsætning og vedblivende var Danmarks Fjende. De havde det nedarvede Fædrelanderi imod sig. Men der dannede sig dog efterhaanden en Gruppe af Politikere og Skribenter, der tog Uviljen paa sig, fandt sig i at betragtes som Halvtyskere, og der med Fare for aldrig senere at kunne indvinde den Almenyndest, de med velberaad Hu satte over Styr, i Aartier talte forsonligt om Tyskland, advarede Befolkningen mod Tanken om med Magt at tilbagevinde Slesvig og ikke

blev trætte af den Forkyndelse, at vi maatte udforske Tyskland, forstaa det, vurdere det retfærdigt, se dets store Mænd, endog dem, der havde gjort os mest Ondt, fra et historisk Synspunkt osv. De mindede ogsaa de Danske om, at Tyskland havde havt Mænd af højeste Rang, at et Folk danner sig efter sine ypperste Mænd, saa det ikke var umuligt, at man tilsidst vilde kunne naa til Forstaaelse med et Folk, der havde frembragt saadanne Storheder.

Forsøget syntes at lykkes. Had og Harme begyndte at glemmes, rolig Menneskelighed traadte i deres Sted, altsom en yngre Slægt voksede op, for hvem det, de Ældre havde oplevet og gennemlevet, var noget blot Historisk. Og saa — saa giver den prøjsiske Regering den tyske Humanitets Talsmænd i Norden et saadant Dementi. Knytnæven i Ansigtet er dens eneste Indlæg.

Allerede da det for nogle Aar siden trods den af en Teaterejer i Haderslev tidligere indhentede Tilladelse forbødes det kongelige Teaters Personale at opføre nogle uskyldige gamle Vaudeviller i slesvigske Byer, ja formentes Skuespillerne endog blot at overnatte i et Hotel, vaktes en levende Harme i Danmark over dette smaa-

lige Politistyre, der tog til Paaskud de Farer for Fred og Ro, som skulde true Tyskland fra en scenisk Forestilling paa Dansk.

Men dette var jo et Intet mod dette nyeste, der forøvrigt i Sønderjylland kun vil virke æggende paa Selvfølelsen og Nationalfølelsen, og i Danmark bl. a. have den Følge, at de der hidtil har forsøgt at hidføre en bedre Forstaaelse imellem Danske og Tyske, opgiver Ævred, nedlægger det Hverv, de havde paataget sig, og uden overflødige Ord stiller sig paa de Undertryktes og Mishandledes Side.

De Danske kan og maa finde sig i, at den stærkere Nation atter og atter tilføjer den svage saadanne Ydmygelser som den selv aldrig vilde taale af nogen anden Magt. Men ét kan de ikke. De kan ikke opgive at gøre, hvad de formaar, for Bevarelsen af deres Sprog og Kultur i de slesvigske Egne, som i et Aartusinde har været danske og er det endnu. De var Uslinger, om de kunde det. Der er fra dansk Side ikke gjort og kan ikke gøres noget Forsøg paa politisk Generobring af det Tabte. Der er ikke foretaget og kan ikke foretages nogen politisk Agitation for at ophidse Sønderjyderne mod den Tilstand, der ved Skæbnens Ugunst nu engang

er bleven den lovlige for dem. Men Hjerternes og Sindenes Forbund kan endog en Stormagt som det tyske Rige ikke bryde.

Hvor utrygt føler ikke dette prøjsiske Styre trods sin pansrede Næve sig i Nordslesvig! Det ængstes for Alt. Det tør ikke lade danske Skuespillere opføre en gammel Vaudeville fra 1830. Det frygter Bifaldsstormen, der vilde bryde løs, saasnart de første, ligegyldige, men danske Repliker lød fra Skuepladsen. Det maa forbyde en dansk Taler at holde et hvilketsomhelst Foredrag paa sønderjysk Grund. Han maa ikke engang tale om Literatur, end ikke om tysk Literatur, ikke om Goethe engang. Thi man kan jo aldrig vide — man kan ikke vide, om Tilhørerne trods det politisk ganske ligegyldige, oven i Købet tysk-nationale Æmne ikke greb Lejligheden til at klappe af en Taler fra Danmark. Og det maa for Himlens Skyld ikke ske. Paa saa svage Lerfødder staar i Slesvig den prøjsiske Kolos, at Haandklap efter et dansk Foredrag om Goethe taaler den ikke. End mindre taaler den danske Læsebøger og danske Visebøger i Smaabørnenes Hænder eller danske Farver paa en Damekjole eller paa et Hus; danske Sange taaler den ikke

for lukkede Døre. Hvortil har man Gendarmer, om ikke til at føre Krig mod Farver og Sange!

Saa lidet sikkert føler altsaa det med alle Magtmidler udrustede Prøjsen sig paa, at tysk Magt, tysk Rigdom, tysk Krigerhæder, tysk Videnskab og Kunst eller de tresindstyve Millioner tyske Menneskemasser udøver større Tiltrækning paa Nordslesvigerne end den afmægtige Smaastat, som bærer Navnet Danmark. Prøjsen formaar overfor de danske Sønderjyder at friste, lokke og lønne paa den ene Side, at forfølge og straffe paa den anden. Og dog er det utrygt, dog kommer det her tilkort, og vil komme det stedse mere, naar det danske Folk udvikler sig, som dets bedste Sønner ønsker det, til et frit Folk med alle et frit Folks Dyder, af hvilke den ypperste er det Frisind, der afskyer og foragter Fædrelanderiet, Politivilkaarligheden, Uniformiteten, Underdanighedsaanden.

Prøjsen er en frygtelig Medbejler for en hvilkensomhelst Magt, mest for en ganske lille, selv om det kun gælder den fredelige Væddestrid om en erobret Befolknings Hjerter og Tanker. Danmark kan aldrig hamle op med Prøjsen i Glans og Pragt som det staar der i

Panser og Plade med den forgyldte Pikkelhue paa sit Hoved.

Hvis Nordslesvigerne da sværmede for at faa deres Smule Part i Prøjsens skrækindjagende Magt, saa havde de snart glemt deres danske Modersmaal og det lille Land, hvor dette frit kan tales og læres. Men stærkere end al Magtudfoldelse drager dem øjensynligt Frisindet, som tilstaar den Enkelte Ret til at udvikle sig selvstændigt, Lighedsfølelsen, der har afrystet den Kasteaand, som endnu triumferer andensteds, en Kultur, der, beskeden som den er, dog paa én Gang naaer ned til Folkets dybeste Lag og tillige saa højt op, at den har menneskeliggjort det politiske Grundsyn. Det kan ikke andet end gøre et vist blivende Indtryk i Slesvig, at trods alle Danmarks Ufuldkommenheder staar en Tanke som den, at udvise en Fremmed for derigennem at fortrædige en Indfødt, eller den, af politiske Grunde at berøve en Fader eller en Moder Forældremyndigheden over deres Barn — som noget Utænkeligt, noget, der ligger saa langt under Folkets hele aandelige Jævnhøjde, at indenfor Landets Grænser Ingen kunde forestilles udsat for Sligt. Og saaledes har da Resultatet været,

at det prøjsiske Herredømme i Sønderjylland, som ingen Pris sætter paa at gøre sig elsket, ikke engang har imponeret. Tvertimod!

HR. v. KÖLLER OG FYRST IMERITINSKI

(1900)

I

Dersom Nogen spurgte mig, for hvis Skyld vi bør gøre Alt hvad vi formaar for at bevare dansk Nationalitet og dansk Sprog i Nordslesvig, saa vilde jeg svare: Allerførst for vor egen Skyld. Det, at der er en Strækning paa Jorden i vor umiddelbare Nærhed, hvor vor Nationalitet forsøges udvisket, hvor vort Sprog fortrænges og vore Farver forbydes, det holder, naar vi bruger denne Kendsgerning rigtigt, Vrede og Modstandskraft oppe hos os. Vi lider just ikke under for stor Selvfølelse som Nation. Det, at vort Flag trædes under Fødder og at Danskheden faar Mundkurv paa, det vækker, hvis vi duer noget, den nationale Selvfølelse hos os.

Dernæst bør vi selvfølgelig gøre hvad vi kan for Nordslesvigernes Skyld. For at de i Bevidstheden om vor virksomme Deltagelse kan

holde Humøret oppe. Nu gør ganske vist Prøjserne paa deres Side, hvad de formaar for at holde Humøret oppe hos dem. Men det lykkes ikke altid. Det gaar med Prøjseren som med Skomageren i Historien, der vilde have, hans Børn skulde være glade. Da de ikke var glade nok, saa bankede han dem for at de skulde blive glade. Og han undredes højligt over, at jo mere han bankede dem, des mere misfornøjede var de.

Vi maa bruge andre Midler til at støtte deres Humør. De maa have Følelsen af, at vi ikke har sluppet dem i vore Tanker, men er med dem. Det er jo altid behageligt at vide sig elsket og fulgt med Deltagelse. De bør vide, at vi er med dem, ikke blot hjerteligt men forstandigt.

Endelig bør vi om vi end ganske stilfærdigt vise Nordslesvigerne vor Medfølelse for Prøjsernes, for Tyskernes egen Skyld. Det vil være usigeligt gavnligt for Tyskerne selv at møde hos et ganske lille Folk en Modstand, som de aldeles ikke kan overvinde. Det vil helbrede dem for den Selvgodhed og Indbildskhed, som unegtelig vanhelder og misklæder dette saa velbegavede og overordenlig dygtige Folk. Det vil

lære dem forøget Ærbødighed for aandelige Magter. Allerede af ren og uegennyttig Kærlighed til Prøjsen bør vi da gøre det Arbejdet med at fortyske Nordslesvig surt. Engang i en bedre Fremtid vil Prøjserne selv takke os for det.

II

Vi betragter i Reglen den Del af Polen, der staar under russisk Herredømme, som Typen paa et undertrykt Land. Man kan ogsaa uden Overanstrengelse af Indbildningskraften tænke sig mere lykkeligt stillede Folk end de russiske Polakker. Ikke desmindre er de i mange Maader heldigere stillede end de danske Nordslesvigere under det tyske Styre. I de sidste Aar er Polakkernes Lod i Rusland blevet bedre, de Danskes Lod i Prøjsen blevet bestandig værre.

At Polakkernes Stilling i russisk Polen i den allersidste Tid er bleven noget mindre trykket, skyldes udelukkende en enkelt Mand, Kongeriget Polens for ikke meget lang Tid siden udnævnte Generalguvernør, Fyrst Imeritinski. Under General Gurkos haarde og forhadte Herredømme var Polakkerne ikke blot som endnu berøvede al borgerlig og politisk Frihed; men Kampen

imod deres Sprog rastede intet Øjeblik. Efter Grev Sjuvalofs korte Mellemregering blev 1897 Fyrst Imeritinski ansat og vakte straks Forhaabninger i Polen ved at tillade Oprettelsen af Nationaldigteren Mickiewicz's Statue i Warszawa. Denne Tilladelse var mærkværdig; thi Mickiewicz havde været den bitreste Fjende af russisk Overhøjhed over Polen, og hans Værker vrimler af Angreb paa Undertrykkerne. Fyrstens Handlinger pegede imidlertid i forskellige Retninger. Dels knyttede han Betingelser til den givne Tilladelse. Der maatte ikke findes nogen Bifigur, ikke nogen Kvindeskikkelse, paa Mindesmærket; thi en saadan Skikkelse vilde blive opfattet som Polen. Det maatte afsløres en tidlig Morgenstund uden Sang og Klang og Tale. Ogsaa i andre Tilfælde optraadte Fyrsten meget strengt, saa man var uklar over hans Karakter og Stræben. Det er først i den sidste Halvdel af Aaret 1899, at hans Regeringsgrundsætninger blev røbede ved en Offenliggørelse af enestaaende Art.

Et Aar efter sin Udnævnelse, 18. Januar 1898, rettede Fyrsten til Kejser Nicolaj en Indberetning om den russiske Politiks Resultater og Opgaver i russisk Polen. Denne Skrivelse blev i St. Petersborg drøftet i Statsraadet i to lange

Møder 10. og 17. Februar 1898, og udførligt blev alle her faldne Udtalelser førte til Protokols. Men desuden indgav Statsraadets Cancelli en udfyldende Melding til Kejseren, hvori alle Stridspunkter blev fremhævede og underkastede hans Afgørelse.

Paa en Maade, der trods Masse-Fængslinger i Warszawa og St. Petersborg endnu er ganske uopklaret, blev saavel Imeritinskis Indberetning som hele Gengivelsen af Statsraadsmøderne, Cancelliets Meddelelse og Kejserens Randgloser til alle de ham forelagte Aktstykker ranede og offenliggjorte af de polske Socialisters Forening i London. Den første Udgave blev hurtigt udsolgt i England, den anden udkom i Krakow, begge i det polske Sprog. Derefter udgaves det russiske Grundskrift.

Der er vel at mærke ikke fra den russiske Regerings Side gjort nogetsomhelst Forsøg paa at negte disse Dokumenters Paalidelighed, og de har givet Europa et hidtil ukendt Indblik i den russiske Styrelses Maskineri.

De viste først og fremmest, hvilken fremragende og oplyst Statsmand Polens Generalguvernør er. De gav En dernæst et fyldigt Indtryk af, hvilken overbevist Tilhænger den

græsk-ortodokse Kirke har i Kejseren af Rusland, og af hvor rigtigt han finder det, endog ved Anvendelse af Tvang at sikre denne Kirkes Herredømme. Til Udtalelser af Imeritinski, der tilraadede at vise nogen Taalsomhed mod den romerske Katolicisme i Polen, har Kejseren egenhændigt tilføjet: Den Anskuelse deler jeg ikke. — Man kan overhovedet i Almindelighed sige: Skønt Imeritinski taler som Russer, der aldrig slipper den russiske Stats Tarv af Syne, optræder han dog som Talsmand for en klog Menneskelighed, og omvendt: Skønt Kejseren taler som rettroende Kristen, kommer hans polske Undersaatters personlige eller aandelige Velvære end ikke i Betragtning for ham i Sammenligning med det ene Maal, han har for Øje: den russiske Stats overvældende Magt.

Generalguvernøren gaar ud fra den Grundsætning, at det er umuligt, ved udvortes Velgerninger alene at vinde et Folks Hjerte. Bondestanden har tidligere været Grundvolden for al russisk Magt i Landet; thi Bønderne var længe Czaren taknemmelige, fordi han efter Underkuelsen af det Oprør, der udbrød 1863, ophævede Livegenskabet og fordelte adeligt Gods til de fattige Landbrugere. Før Reformen 1864

var 1,300,000 Bønder uden Land. Dengang blev Jord fordelt til 1,100,000 jordløse. Men siden da har Bøndernes Stilling paany forværret sig saaledes, at omtrent det samme Antal er uden Jord nu som i 1863. En Fjerdedel af alle russisk Polens Bønder ejer ingen Jord. Deraf en naturlig Utilfredshed. Men hertil kommer, at Standskløften mellem Adelen og Bønderne nu er i Færd med at udfyldes. Dels har der dannet sig en Middelstand, dels gaar de højere Stænders Bestræbelser gennemgaaende ud paa, ved Oplysning af Masserne at naa til et uafhængigt Polen. Man har efterhaanden udgivet en Folkeliteratur og oprettet Folketeatre, ja de Højtdannede viser Bønderne om i Warszawas Museer.

Saaledes føler efterhaanden den hele Befolkning ganske ens, og dens Følemaade er i høj Grad fjendsk mod Rusland.

En Hovedskyld for Modstanden bærer efter Fyrstens Fremstilling den romersk-katolske Gejstlighed, der ikke er at bevæge til nogensomhelst Form af Underkastelse og som hverken kan bøjes eller knækkes. Det har ikke nyttet at fordrive den fra Skolerne og tage Religionsundervisningen ud af dens Haand; dette har

kun ophidset den yderligere mod alt Russisk. At den græsk-ortodokse Lære udøver saa liden Tiltrækning beroer efter Fyrstens Opfattelse for en Del paa dens Kirkers Simpelhed og Fattigdom i Sammenligning med de romerske Kirkers Rigdom og Pragt. Han foreslaar derfor Bygningen af pragtfulde russiske Kirker som nødvendigt Lokkemiddel. Kejseren istemmer her med Styrke og fordrer hurtig Fuldførelse af den uhyre russiske Kirke, der saa længe har været under Bygning i Warszawa og som efter Planen skal koste 2,700,000 Rubler (ca. 7,700,000 Kr.).

Med andre Ord: Generalguvernøren viser, at den hidtil fulgte Fremgangsmaade ikke har ført til nogetsomhelst ønskeligt Resultat, og med anerkendelsesværdig Aabenhed giver han den russiske Embedsstand i Polen en Hovedskyld derfor. Han betegner den som halvdannet, indskrænket, slet opdraget, doven og simpel, siger, at den tror sig Alting tilladt efter det russiske Ordsprog: Over Sejrherren gives der ingen Dommer. Med ikke mindre anerkendelsesværdig Aabenhed fremhæver han de undertrykte Polakkers Fortrin.

Hvor han taler om Bondestandens Fattigdom, gør han gældende, at den ikke desmindre er

glimrende stillet i Sammenligning med den russiske i hvilkensomhelst Del af Riget. Der er i Polen aldrig Hungersnød, medens i det Indre Hungersnøden uafbrudt er tilstede. Sparepengene vokser. Der er ingen Gæld paa Landbruget. Han sætter sig da ogsaa imod de andre Ministres Forslag om tvangsvis at overføre halvanden Million af Bønderne til det nordøstlige Rusland (langs Banelinjen Perm—Kotljas), et Forslag, der minder om den fjerne Oldtids Assyreres og Babylonieres Fremgangsmaade overfor erobrede Folk.

Og som Fyrsten roser Bøndernes Flid, saaledes fremhæver han de arbejdende Klassers overordenlige Iver og Samvittighedsfuldhed og »den for det hele polske Folk ejendommelige udmærkede Smag«.

Hvad Skolerne angaar, hævder Generalguvernøren, at de fuldstændigt maa være i Statsmagtens Hænder (Kejserens Randglose: *Selvfølgelig!*). Men Hovedmanglen ved dem er for ham den, at der kun paa Russisk undervises i Polsk.

Allerede General Gurko skrev i 1890: »I Statsskolerne behandler man det polske Barn ikke blot ikke kærligt, men ligefrem fjendtligt;

man bebrejder det dets polske Byrd, fornærmer dets Nationalfølelse, udtaler sig med Foragt for dets Religion og giver dets Modersmaal Plads efter de fremmede Sprog, efter Fransk og Tysk«. Allerede Gurko skrev: »Der maa opstaa en ny Statsskole i Polen, som ikke øser sin Kraft af Elevernes og deres Forældres Værgeløshed«. Imeritinski foreslaar derfor, at det russiske Undervisningssprog i de polske Timer skal erstattes af Polsk, og at der istedenfor to Timer om Ugen skal sættes fem eller seks, og han hævdede i Statsraadet dette overfor Folkeoplysnings-Ministeren Bogóljepov, der i Stil med den prøjsiske Synsmaade for Nordslesvigs Vedkommende mente, det var bedre, helt at ophæve Undervisningen i Polsk og overlade den til Hjemmene.

For ikke mange Uger siden er endelig Imeritinskis Plan trængt igennem. Polsk Sprogundervisning er nu indført som paabudt i samtlige lærde Skoler, Realskoler og andre lignende Læreanstalter; det ugentlige Timetal deri er fordoblet, og saaledes er da nu i russisk Polens højere Skoler det polske Sprogs Stilling i høj Grad forbedret. Samtidigt er i Almueskolerne Undervisningen i Polsk steget fra tre ugenlige Timer til seks. Paa Polsk undervises nu i to

Fag, Polsk og Religion; paa Russisk i to Fag, Russisk og Regning, og Sprogenes Ligestilling er da helt gennemført. Ikke i 36 Aar har Polsk indtaget en saadan Plads i russisk Polens Skoler.

III

Naar man, som sagt, vil nævne et særlig ulykkeligt Folk, saa nævner man Polakkerne, og især dem, der er under Rusland. Men det vil ses, at den russiske Regering i sit Forhold til dem er langt menneskeligere og mildere end den prøjsiske Regering i Slesvig er overfor de Dansktalende. Russerne indser, at udvortes Velgerninger alene ikke kan vinde et Folk; de har dog givet 1,100,000 livegne Bønder Frihed og Jord. Tyskerne har Intet gjort for den danske Bondestand i Nordslesvig, har kun hæmmet dens Fremskridt og sat den tilbage, betydeligt tilbage for Kongerigets.

Den russiske Generalguvernør priste de polske Bønders Fortrin for de russiske, havde kun Lovord for Arbejdernes Dygtighed og for det polske Folks Smag; han dadlede i stærke Udtryk de russiske Embedsmænds Færd. — Kunde det tænkes, at Hr. v. Köller i nok saa fortrolig en

Skrivelse udtalte sig paa samme Maade om tyske Embedsmænds Fremfærd i Nordslesvig? Og dog kunde han visselig gøre det uden at lyve. Kunde det tænkes, at Hr. v. Köller med saadan Varme vilde give sig til at prise danske Bønder, dansk Haandværk og dansk Intelligens? Og dog kunde han maaske gøre det uden at fare med nogen Usandhed.

Hvor højt vort Landbrug og Mejerivæsen staar over det tyske, er alment anerkendt. Og vi har i mange Maader bedre Smag, f. Eks. renere Kunstsans end Prøjserne, der ikke er det i kunstnerisk Henseende ypperst udrustede af de germanske Folk. Vi er overfor dem tilnærmelsesvis stillede som Hollænderne. Disse var altid gode Sømænd og viste sig som bekendt i deres kunstneriske Blomstringstid de tyske Malere langt overlegne. Vor Kunst taaler vel ingen Sammenligning med Hollands fra dets store Tid. Men med vore Dages Hollændere kan vi sikkert maale os kunstnerisk, og vi overgaar dem literært. Vi staar da aandeligt overfor Prøjserne omtrent som det hollandske Folk.

Sammenligner vi Undervisningsvæsenet i den polske Del af Rusland og i Nordslesvig, saa viser det sig, hvor langt bedre Polakkernes

Stilling er. De undervises halvt paa Polsk, de faar Undervisning i Polsk, og det endda ikke paa Russisk, men i deres Modersmaal.

Nu véd Alle og Enhver, at om Undervisning i dansk Sprog er der i Nordslesvig overhovedet ikke Tale. Kun i Religion skulde der i de danske Egne gives to ugenlige Undervisningstimer paa Dansk; men end ikke dette overholdes. De indvandrede Embedsmænd, et Par Hjemmetyskere og de mange danske Undersaatter, der lever i stadig Frygt for Udvisning, underskriver dels frivilligt, dels nødtvungent Andragender om, at endog disse to stakkels Timer maa blive sløjfede, og Følgen er, at de for Tiden er sløjfede næsten overalt.

Er saaledes Guvernøren i russisk Polen mildere sindet overfor den Folkestamme, der ikke er hans egen, end Hr. v. Köller er i Nordslesvig, saa er overhovedet Polakkernes Stilling gunstigere end de Danskes. De Undertrykte iblandt dem har altid et Tilhold hos tre Millioner Polakker i Grænselandet Galizien, der nyder fuldt Selvstyre. Og blot de Undertryktes Antal gør Trykket mindre tungt. Alene i russisk Polen er der 15 Millioner Polakker, og de har Byer som Warszawa med 800,000 Indbyggere.

Vi har Haderslev med 8000 Indbyggere og Aabenraa med 6000. Dersom de Danske under tysk Styre var femten Millioner i Tal, havde det ingen Nød. Nu er de Hundrede Gange færre.

Saa har endelig Polakkerne fremfor de indlemmede Danske det umaadelige Fortrin, at de er af en anden Religion end deres Herrer. Det russiske Vælde møder i Romerkirkens Vælde en næsten jævnbyrdig Magt, et Bolværk, som vanskeligt rokkes. Vor Stilling har det ugunstige Element, at de Undertryktes Religion er den samme som Undertrykkernes, ja at de Danske endog har faaet Protestantismen fra Tyskland, i dens lutherske Form, som hverken forekommer i England eller Holland eller Schweiz. I den i de slesvigske Skoler indførte *Vaterländisches Lesebuch* forherliges derfor Reformationen som en særlig tysk Daad. Og det hedder: Martin Luther har kædet Slesvig til Tyskland.

Des mærkeligere er det, at end ikke Religionsfrihed har man fra tysk Side villet indrømme paa nordslesvigsk Grund, og det skønt den prøjsiske Grundlov tilsiger fri Religionsøvelse og Forsamlingsfrihed. Under et intetsigende

Paaskud har man lukket to danske Kirker. I 1896 byggede en dansk Frimenighed, der havde bestaaet i tyve Aar, i Bovlund en lille Kirke. Man benyttede sig da af en gammel Bestemmelse fra den danske Tid, der skulde sikre Menighederne, at Kirkerne var forsvarligt byggede og ikke kunde styrte ned over Hovederne paa dem. Bestemmelsen lød paa, at enhver Kirke skulde synes, før den toges i Brug, og forbød at bruge Kirken uden ministeriel Tilladelse. I over tre Aar er Tilladelsen udebleven, og Kirken i Bovlund forbleven lukket. Samme Fremgangsmaade er bleven anvendt overfor en Kirke i Haderslev. Hvor meget menneskeligere tænker ikke Fyrst Imeritinski, der ikke lukker de katolske Kirker, men kun ved smukke Kirkebygninger vil kappes med deres Pragt!

Det gælder visselig ikke for os om at bruge store Ord, mindst om at bruge Ukvemsord mod Tyskheden. Ikke ét ondt Ord bør fra dansk Side falde om det meget Værdifulde i Tyskland. Ulykken er, at den Side, Tyskland vender ud imod os, er det embedsstive og hensynsløse prøjsiske Kontor- og Politi-Styre, som ikke er vindende.

Der staar i en gammel dansk Roman om en Løjtnant, der ikke fremstilles som særdeles meget værd, at han ikke desmindre var saa elskværdig, at det forekom En, som om Naturen med usynlig Skrift havde skrevet paa hans Pande: »Jeg vil, at Alle skal elske denne slemme Knægt«. De Ord har ingen læst paa Prøjserens Pande. Det letfærdige Frankrig har havt Tidsrum i dets Historie, hvor det gjorde dette Indtryk, Prøjsen aldrig. Allerede af den Grund, at Prøjseren ikke er nogen saadan slem Knægt, men alvorlig, sædelig, stiv og streng. Han gør ikke engang selv Krav paa at være elskværdig.

IV

Af de tre Folk, som delvis befinder sig under det tyske Riges Herredømme, er de Danske som de faatalligste og som de ved Sprog og Religion med Prøjserne nærmest beslægtede, den uden Sammenligning ugunstigst stillede Stamme. Derved er selvfølgelig intet at gøre. Vi maa deri se en Opfordring mere til haardnakket Modstand

mod at lade os oversvømme. Thi formaar vi ikke at bevare vort Sprog hinsides Grænsen, saa er det naturligvis kun et Tidsspørgsmaal, naar det ogsaa paa denne Side af Grænsen trænges tilbage. Men Sprogets Fremtid og vor Nationalitets Fremtid falder ganske og aldeles sammen.

Vort Sprog er truet. Samtidig med at Prøjserne i Nordslesvig uddrev Danskheden af Stat, Kirke og offenlige Hverv, bemægtigede de sig fuldstændig Skolerne. I Skolen skulde Barnet opdrages og afrettes til rettroende Prøjser.

I det tyske Sanghefte for de slesvigske Skoler er i broget Mængde optaget Salmer, Folkeviser, nye Sange af krigersk, idyllisk og fædrelandsk Indhold. Men paa de uskyldige Sange lægges faktisk af Skolernes Tilsynsmænd slet ingen Vægt. Der er en Del af disse Sange, som Børnene skal kunne udenad, og det er de krabate Sange: *Heil dir im Siegerkranz, Schleswig-Holstein meerumschlungen, Ich bin ein Preusse.* Denne sidste Sang er navnlig lærerig, fordi den er særlig fuldstændiggjort til Bedste for de slesvigske Skoler. Det er den bekendte svulstige og sletskrevne Sang af en vis Schneider, der begynder:

Ich bin ein Preusse! Kennt Ihr meine Farben?
Die Fahne schwebt mir weiss und schwarz voran.
Dass für die Freiheit meine Väter starben,
das deuten, merkt es!, meine Farben an.

Er der nu Noget, for hvilket Prøjserne ikke plejer at dø, saa er det for Friheden. Den Frihed, der menes, er Befrielsen for Fremmedherredømmet, som den opnaaedes ved den saakaldte Frihedskrig mod Napoleon I, en Rejsning, der foretoges paa enevældige Fyrsters Befaling, og som ikke havde nogensomhelst indre Frihed hverken til Formaal eller til Følge. Man ser det bedst deraf, at Sangen nu bruges netop til Befæstelse af et Fremmedherredømme, som Kampmiddel mod Friheden for Tvangen.

Prøjsen har aldrig ført Krig for at bringe Frihed. Det har andre Idealer, værdifulde Idealer, men ikke dette. Det er da ikke ganske ærligt, at dette i Nationalsangen nævnes allerførst. Det er heller ikke om Frihed, der er Tale i den sidste Strofe, som er tilføjet til Bedste for de nordslesvigske Børn. Den siger: Vi, der siden Dybbøldagen er lænkede til Prøjsens Trone og Folk ved Blodets Baand, vi vil ikke se tilbage; vi vil se fremad med Tillid. Vi

raaber det ud i den vide Verden: Ogsaa vi er Prøjsere, vi vil være Prøjsere.*)

I alle andre Sange prises Troskab mod Fortiden ɔ: Troskab mod Nationaliteten. Her alene anbefales det Modsatte, idet de Danske opfordres til ikke at se tilbage. Dernæst: Ved Blodets Baand plejer man at forstaa Slægtskabets Baand; man tænker paa det Blod, der rinder i Aarerne. Her bruges spidsfindigt Blodets Baand om det udgydte Blod, Blodet paa Jorden. Og med en meget slet Lignelse hedder det saa, at ved det udøste Blod er Nordslesvigerne lænkede til Prøjsens Trone (først) og til dets Folk (sidst). Dette er maaske ikke noget at glædes ved, men det kan i det mindste som en Kendsgerning ikke modsiges. Ganske fornuftstridigt er det imidlertid deraf at slutte til den frivillige Hengivenhed og herefter lade Børnene synge, ja

*) Und wir, die wir am Ost- und Nordseestrande
als Wacht gestellt, gestählt von Wog' und Wind,
wir, die seit Düppel durch des Blutes Bande
an Preussens Thron und Volk gekettet sind,
wir woll'n nicht rückwärts schauen,
nein, vorwärts mit Vertrauen!
Wir rufen's laut in alle Welt hinein:
Auch wir sind Preussen, wollen Preussen sein!

raabe ud i den vide Verden: Vi *er* Prøjsere, vi *vil være* Prøjsere. Thi det er netop det, de *ikke* vil, og det, de ikke kan tvinges til at ville.

I *Vaterländisches Lesebuch* findes et Billede og en Tekst, der ofte har givet Anledning til pinlige Optrin i Skolerne. Der ses den gamle Kejser Wilhelm med Pikkelhue i en uhyre Laurbærkrans, som hviler paa Kanoner, Geværer, Sabler og prøjsiske Ørnefaner. I Teksten hedder det om 1864: »I det Aar bragte Kong Wilhelm Klarhed og Afgørelse i Slesvig-Holstens forviklede Forhold til Danmark. Modig hævdede han med Sværdet Hertugdømmernes Ret og udløste dem af den Forbindelse med en ikketysk Stat, der var bleven mere og mere utaalelig. Det var i alt Væsenligt hans Fortjeneste, at disse skønne og rige Provinser for altid blev tilbagegivne til Tyskland«. Dertil et begejstret Digt *Dybbøldagen* af den ivrige Prøjser Th. Fontane.

I Bogens sidste Afdeling *Slesvig-Holsten i historiske og geografiske Billeder*, der vækker Børnenes Uvilje og som indledes med den gamle Oprørssang, fortælles det, at i det sjette Aarhundrede tilfaldt Jylland *fremmede*, danske Folkestammer, og Resterne af den angelske og

jyske Befolkning antog Sejerherrernes Sprog — et Forsøg paa at lade der have været et ældre tysk Sprog før det danske i Slesvig, der ikke blot ingen historisk Hjemmel har, men gendrives af de Rune-Indskrifter, der er fundne paa slesvigsk Grund.

»Fædrelandshistorien« fortælles saa til Danmarks Forsmædelse. Der dvæles i Prosa og Vers ved Valdemar Sejrs Nederlag; hans Sejre fortælles ikke. Man glæder sig over Brodermorderen Abels Nederlag mod Friserne; Grev Gerhard den Store forherliges; Niels Ebbesen beskæmmes som den, der snigmyrdede den syge Greve i hans Seng. Kong Hans's Nederlag ved Hemmingstedt, hvor Danebrog tabtes, berettes med Tilfredsstillelse, og med Stolthed og Jubel fortælles Ulykken ved Eckernförde. — En anden foreskreven Læsebog, *Deutscher Kinderfreund*, der bruges flittigt, har ligeledes vidtløftige og stolte Skildringer af Nederlaget ved Eckernförde 1849 og Stormen paa Dybbøl Skanser 1864.

I Skolebogen *Erzählungen aus der deutschen Geschichte* er, som alle Vegne, Slesvigholstenernes Frihedskamp, Slesvigholstens Befrielse vigtige Kapitler. Tiden imellem de to Krige fremstilles saadan: «De Danske holdt ikke deres Forplig-

telser: de søgte at udstrække deres Nationalitet sønderpaa og optraadte især i Slesvig med grænseløs Vilkaarlighed. Alt hvad der var tysk blev forfulgt og plaget, og Den, der vovede at gøre Modstand mod deres retløse Skalten og Valten, udsatte sig for den haardeste Straf». Byttede man Folkenavnene om og forandrede *sønderpaa* til *nordpaa*, lod dette sig maaske anvende paa det Aar 1900.

Ethvert Barn skal eje Samlingen *Bibelsprüche und Bibelabschnitte für die Volks- und Mittelschulen* og nøjagtigt kunne opremse disse tyve tætte Sider Skriftsteder. De begynder meget passende: «Hvad hjalp det et Menneske, om han vandt den halve Verden, ifald han tog Skade paa sin Sjæl!» — et Skriftsted, Prøjserne skulde lægge sig paa Hjerte.

En Mængde tyske Lærebøger og Læretraade er forfattede af en Hjemmetysker, en danskfødt Seminarielærer i Haderslev. Saaledes Beskrivelsen *Stadt und Land*. Deri hedder det paa Tysk: «Hadersleben er en tysk By. Paa det nordre Torv staar et Mindesmærke for dem, der faldt i Krigen mod Danskerne 1848—50, paa Søndertorvet en Statue af Kejser Wilhelm I» .... fyndige Beviser paa Byens Tyskhed. «Vi véd,

at Kredsen Hadersleben er en Del af Provinsen Slesvig-Holsten og denne en Provins af Kongeriget Prøjsen. Kongen hedder Wilhelm II. Kongeriget Prøjsen er en Del af Kejserriget Tyskland, Kejseren hedder Wilhelm II. Kejser Wilhelm II er altsaa vor Konge og Kejser.

Denne Meddelelse gives flere Steder i Bogen, undertiden med den Tilføjelse: «Landet, hvorpaa vi træder, tilhører ham. Vi er altsaa paa tysk Grund og derfor tør vi (!) synge en tysk Sang: *Heil dir im Siegerkranz!*» *Tør vi* er godt; Forfatteren har skyet Tvangsudtrykket *skal I.* Hans betegnende Navn er Krichau.

Dog Lærebøgerne faar jo først deres rette Betydning ved den Aand, hvori Undervisningen drives. Danmark, der næsten aldrig nævnes i Lærebøgerne uden i Forbigaaende til Beskæmmelse, nævnes ikke heller i Timerne. Det er Læreren forbudt at tale Dansk til de danske Børn, selv om han er dansk.

Men Lærerne regeres desuden med Jernhaand.

Det vrimler med Bestemmelser *(Verfügungen)*, der holder dem i Ave. Uafbrudt forlanges der af Skole-Tilsynsmændene Oplysninger om Lærernes politiske Synsmaade, ja disse opfordres til at udspionere hverandre. Der følges skarpt

med, hvem Læreren omgaas, om han kender Danske, om han er med til Fest paa Kejserens Fødselsdag, om han er Medlem af tysk-patriotiske Foreninger eller ikke. Opfylder han ikke Forventningerne, saa forsættes han enten til en ringere Stilling i en rent tysk Egn eller, hvis han ikke vil modtage en saadan Plads, afskediges han uden Efterlønning.

Højst interessant er en Rundskrivelse allerede fra 1867 om Valgene: Det er bragt i Erfaring, at Lærer N. N. ved Valget af Valgmænd har stemt med de Danske («det danske Parti»). Han modtager herved en foreløbig Advarsel. Stemmeafgivningen er ganske vist — hedder det videre — en statsborgerlig Ret, hvis Udøvelse er sikret ved Forfatningen, og er sikret Læreren som alle Statsborgere. Men paa den anden Side har Statsembedsmændene Forpligtelser, de maa overholde, og dertil hører den, ikke at stemme med de statsfjendtlige Partier. Men et saadant er netop det danske Parti, altsaa . . .

I en Rundskrivelse af 12te April 1888 lægges særlig Vægt paa Lærernes Færd og Holdning udenfor Tjenesten I en anden slaas det fast, at naar de agter sig ud paa Rejse i deres Ferier, skal de søge om Tilladelse dertil og melde,

hvor de agter sig hen. Meningen dermed er selvfølgelig alene den at sikre sig imod deres Ferieophold i Danmark.

Saaledes er det efterhaanden lykkedes at faa næsten alle danske og dansksindede Lærere fortrængte.

Under disse Omstændigheder er det med en virkelig Tilfredsstillelse at man erfarer den Frugtesløshed, hvormed disse Fortyskningsbestræbelser hidtil har været slagne. Børnene bliver ikke gjorte til Prøjsere i Skolen, kan ikke gøres dertil; de forstaar ikke den tyske Undervisning, plaprer blot mekanisk op, hvad de har lært udenad.

Trods Alt staar den danske Sag i Slesvig endnu godt.

V

Imidlertid, Kappestriden, der i vore Dage er bleven skarpere end nogensinde mellem de Enkelte paa Handelens og Industriens Omraader, er ogsaa bleven bestandig skarpere Folk og Folk imellem. Er vi Danske færre i Tal, saa betyder det en Opfordring til forøget Opmærksomhed og Indprentning af, at hvert enkelt Individ er kostbart. I de store Lande gør det ikke meget,

om nogle tusinde Personer gaar legemligt eller aandeligt til Grunde. Her taales det kun daarligt, at den Enkelte er uvirksom og unyttig, daarligere endnu, at han er et fordærvet og skadeligt Væsen. Han er kostbar som en Perle.

Lige efter 1864 behøvedes ingen Anstrengelse for at fastholde hvad der var Dansk i Slesvig. De Dansksindede trængte ikke til Grunde, hvorfor de skulde være Danske. Dansk var Fædrelandet og Modersmaalet. Danske var Minder, Sange og Sagn. Man ventede desuden snarlig Tilbagevenden til Danmark. Desværre valgte jo kun altfor Mange da at blive danske Undersaatter og udelukkede sig derved fra de tyskborgerlige Rettigheder, blev stemmeretsløse og i det hele vanskeligt stillede. Næsten et helt Slægtled er derved for os gaaet tabt.

Først drømte man, som bekendt, om Franskmændene som Befriere. Rundt om i Nordslesvig saa man Syner, Kolonner i røde Bukser i Skumringen paa Vejene eller i Luften, og Bladet *Fædrelandet* indregistrerede troligt al denne Overtro, disse Syner, disse Bukser. Man troede at se hvad man ønskede at se. Saa brast Haabet om Hjælp fra Frankrig, og uden meget Haab rettede man Blikket mod Tilsagnet i Prag-

fredens femte Paragraf. For en Snes Aar siden opgav Østerrig sin Ret til at kræve Tilsagnet opfyldt. Nye Slægtled voksede op, og med al sin Kraft kastede Prøjsen sig nu over denne Ungdoms Fortyskning. Jeg sagde: Prøjseren behøver ikke at være elskværdig. Han har desværre nok at kunne rose sig af. Han kan rose sig af at have et af Verdens ypperste Kultursprog; han kan gøre den Højde gældende, hvorpaa tysk Videnskab staar eller tysk Musik eller tysk Teknik, Handel og Industri, der er begyndt at slaa selv Englændernes af Marken, efter at have fortrængt Franskmændenes mange Steder paa Verdensmarkedet. Og hvad har ikke Prøjsen, det tyske Rige overhovedet, at rose sig af som Krigsmagt! De overvældende Sejre over Frankrig har fremfor noget givet en berettiget Selvfølelse. Hvad Indtryk maa ikke paa en Skoledrengs Fantasi blot to saadanne Tal gøre, som at ved Sedan overgav 108,000 Franskmænd sig og ved Metz 173,000!

Nu kom der altsaa det Tidspunkt, da Valget stilledes en opvoksende Befolkning mellem det ogsaa aandeligt at tilhøre et af Jordens største og mest oplyste Sprogsamfund, Fastlandets bedst rustede og mest sejrrige Krigsmagt, et Folk i

stærkt Opsving og det aandeligt at tilhøre os.

Hvad havde vi i Sammenligning at byde paa? Hvad havde vi eller kunde vi til Gengæld have at rose os af?

Det er saa tydeligt, at et Barn kan forstaa det. Vi kunde svare: »Det er sandt, at Tyskerne er stærke og kloge, mægtige og dygtige som Faa. Men vi har ét Fortrin for dem, som vejer op. Vi er et frit Folk, de er det ikke. Vi har intet personligt Styre og ingen Militarisme. Vi er vore egne Herrer; vi har vor Frihed at byde paa, den, vi altid er rede til at dele med Andre«. — Kan vi nu med Sandhed sige saadan?

Det maa komme dertil, at vi kan sige det.

Og kan vi end ikke henvise til vor Historie, der mest er en Historie om Nedgang i Magt og Omfang, saa kan vi henpege til, hvorledes vi ved ihærdigt Arbejde har søgt at raade Bod paa Tabene, og til, hvad vi i Aandens Verden har ydet, ret meget for et saa lille Folk. Vi kan pege paa vort Sprog, der i Løbet af et Aarhundrede er blevet dyrket og udviklet med lige saa megen Iver som det tyske, og som ikke staar tilbage for det fremmede hverken i Brugbarhed eller i Skønhed. Først og fremmest maa vi da

kæmpe for Bevarelsen af vort Sprog, dette vege og dog stærke Modersmaal med Versets Musik, med Prosaens friere og rigere Bølgeslag, med Velklangens Orgeltoner og Nattergaleslag og Lethedens Fugleflugt. Som der staar i Oehlenschlägers *Der er et yndigt Land:* Vort Sprog er stærkt og blødt.

Paa det Spørgsmaal, hvad vi Danske har at sætte imod Tyskernes berettigede Selvros, har man vistnok tidligere gjort sig Svaret for let, idet man dels har lukket sine Øjne for Tyskernes virkelige og store Fortjenester, dels har udsmykket vor Historie med digterisk Frihed. En ældre Tids Danskhed betænkte sig ikke paa at godkende Historien i Ingemanns Romaner eller paa at forvanske Slaget den 2den April fra et Nederlag til en Sejr. Den ny Tids Mænd har et mange Gange vanskeligere Hverv. Vi maa i Stedet for tidligere Tiders selvglade Danskhed sætte en sandere og mere ægte. Vi kan ikke længere til Tyskerne sige: »De Danske er vor Herres Hjertefolk, I er det ikke«. Vi maa nøjes med at sige, og vi maa naa til at kunne sige: »Vort Folk er frit«.

Og overfor de overmægtige Prøjsere maa vi hævde: I kalder Jer det ypperste Kulturfolk —

man kan i vore Dage ikke fremme Kulturen ved barbariske Midler.

I svulmer af Nationalfølelse — og I vil voldelig berøve en anden Folkestamme dens Nationalitet. I hævder altsaa Nationalitetsprincipet for Jert eget Vedkommende og fornegter det for et Nabofolks.

I klager i vilde Skyer, naar Russerne fortrænger Jert Sprog i Østersøprovinserne eller naar Czecherne bekæmper det i Bøhmen — men det, I stempler som Forbrydelse, naar det gøres mod Jer i Dorpat eller Prag, det er jo netop det, I daglig selv øver i Haderslev og Aabenraa.

I roser Jer i Jer Nationalsang af, at Jere Fædre døde for Friheden — og I selv, I lever for Tvangen.

SØNDERJYLLANDS BETYDNING FOR DANSK KULTUR

(1901)

Da i Aaret 1776 Loven om Indfødsretten blev givet, der sikrede Danmarks og Norges Indfødte Eneret til Ansættelse i Kongens Riger og Lande, følte den tyskfødte Udenrigsminister A. P. Bernstorff sig ikke blot saaret, men han saa i den ny, dog saa berettigede, Lov Frugten af en sneverhjertet Synsmaade; han frygtede, at den for Danmarks Vedkommende vilde føre til at give Middelmaadigheden et altfor stort Spillerum, da Antallet af Talenter og Dygtigheder var saa ringe; særlig mente han, at det fra nu af vilde være meget vanskeligt at faa dygtige Diplomater.

Denne Bernstorffs Frygt har ikke vist sig ugrundet. De sidste Diplomater med nogen Evne, som Danmark har havt, var af fremmed Afstamning. Senere har Hertugdømmernes Adelsmænd

i diplomatisk Henseende vist sig den kongerigske Adel meget overlegen. Naar vort 19de Aarhundredre er en Historie om et i Forhold til Rigets Størrelse umaadeligt Landetab, saa beror det for en Del paa, at Danmark ikke i dette Tidsrum har lagt diplomatisk Evne for Dagen, og det under Forhold, hvor den mest fremragende diplomatiske Begavelse var udkrævet, dersom Danmark skulde være gaaet ud af sine Kriser uden Tab.

Det stod imidlertid skrevet i Danmarks Stjerner, at det skulde lide Tabene. Og hvis der nu spørges, hvilket Tab for dansk Kultur vel er det største, Tabet af Norge eller det et halvt Aarhundrede senere indtraadte Tab af Sønderjylland, saa er vel, naar Hensyn tages til Landstrækningens Omfang og historiske Betydning, den almindelige Stemning tilbøjelig til at finde det første Tab størst.

Vi kan jo slet ikke forestille os vor Kultur, dersom Norge i Fortiden havde været udløst af den. Hvorledes vilde dansk Kultur i det 18de Aarhundrede se ud uden Holberg, der saa at sige grundlægger den, uden Wessel og Medlemmerne af *Det norske Selskab*, som udvikler den

i komisk og roligt forstandig Retning, uden P. A. Heiberg, der halvvejs stammende fra Norge er Revolutionstidens politisk anlagte Digter og Skribent! Gives ikke i det nittende Aarhundredes første Aar Stødet til hele vor nyere Aandsudvikling af Henrik Steffens, som kommer fra Stavanger? — Og hvad vilde vor Marines Historie ikke savne, hvis vi ikke havde havt Tordenskjold!

Men selv om vi indrømmer og tilfulde paaskønner Nordmændenes Indsats i dansk Kultur, saa betyder Norges Tab jo ikke Tabet af deres Indvirken paa den og Samvirken med den. Trods Alt, hvad der fra norsk Side er gjort og gøres for at opløse det gamle Sprogfællesskab med Danmark, bestaar det saa fuldt, at Norges store digteriske Blomstring i det 19de Aarhundredes sidste Halvdel er kommet Danmarks Aandsliv lige saa meget til Gode, som den er kommet Norge selv. Havde i sin Tid Wergeland selvfølgelig en større Læsekreds i Norge end i Danmark, saa har Welhaven, Ibsen, Bjørnson, Lie og de Yngre havt rigeligt saa mange Læsere her som i deres Hjemland.

Med Sønderjylland forholder det sig anderledes. Ifald den danske Del deraf fortyskes eller

ifald vi undlader at gøre Alt hvad vi formaar for at holde Sprog- og Kulturfællesskabet vedlige, saa mister vi en af de store Hovedkilder til dansk Aandsliv for stedse, lider et Tab, som er endda større end det politiske og som det vilde falde os vanskeligere at taale.

For at opnaa en Forestilling om hvad dette Tab vilde betyde, behøver man kun at kaste Blikket tilbage paa Danmarks Fortid. Man vil da — maaske med nogen Undren — se, hvad Danmarks Kultur skylder det mistede Hertugdømme.

Jeg udskiller — for ikke at splitte Interessen for stærkt — først Fortidens rent historiske Personer. Kjøbenhavns Borgermester under Statsomvæltningen 1660, den berømte *Hans Nansen*, var Sønderjyde; men jeg nævner ham kun.

Jeg dvæler ikke ved sønderjydske Repræsentanter for Videnskaber, der er mig fremmede, ikke ved Naturforskeren og Arkæologen *Forchhammer* f. Eks., trods hans Betydning.

Jeg udskiller de Forfattere og Malere, der kun tilfældigvis er fødte i Sønderjylland, men af Forældre fra Kongeriget, som i vore Dage Herman Bang, Carl Ewald, N. V. Dorph.

Jeg forbigaar saadanne Omstændigheder, som

at de to Mænd, der hver indenfor sin Halvdel af det 19de Aarhundrede har paatrykt vor Arkitektur dens Stempel, *C. F. Hansen* og *Herholdt*, begge paa fædrene Side var Sønderjyder — ligeledes at vor vigtigste Maler og Hofmaler i første Halvdel af det 18de Aarhundrede, *Hendrik Krogh*, var en Flensborger, og *C. A. Lorentzen*, der næst efter Abildgaard indtog en lignende Plads i dets Slutning, var fra Sønderborg. Jeg berører blot, at den gamle udmærkede Portrætmaler *C. A. Jensen*, der paa Ingemanns Tid repræsenterede den sundeste Virkelighedstroskab, var Slesviger.

Hvad jeg vil gøre opmærksom paa, det er, at vor Literatur og vor Kunst ɔ: vor Poesi, vor Billedhuggerkunst, vort Maleri, slet ikke kan tænkes uden Sønderjyllands Bidrag til dem.

Medens i gamle Dage Nordmændenes Betydning for os især var den, at de holdt Forbindelsen aaben til de to store Vestmagters Kultur, idet Holberg og Wessel helt igennem var franskdannede, dog med stærk Paavirkning ogsaa fra England, var altid Sønderjyllands af Beliggenheden anviste Opgave den, at gøre os delagtig i de store Kulturbevægelser, som kom sydfra, særlig fra Tyskland. Saaledes kan vi blot paa et ganske enkelt Omraade, det teologiske, for-

følge, hvorledes tre Gange i vor nyere Historie aandelige Retninger i Mellemeuropa hos os repræsenteres af Sønderjyder.

Jeg vil først nævne Pietismen, hvilken man visselig, da den fik Magt, kan bebrejde Meget, men som utvivlsomt betegnede et stort Fremskridt i Retning af Personliggørelse forud for den (200 Aar efter Luther) dogmatisk stivnede Rettroenhed, der da ogsaa forfulgte Pietister saa heftigt som Ateister. Pietismen hævdede, at Dogmetroen ikke var nok, det kom an paa Livsførelsen. Mod den rene Tro, den knastørre Overtro, stillede den det rene Liv, det indre Liv, det personlige Forhold til Livsopgaverne, Inderlighed. Den var (omtrent som hundrede Aar tilforn Puritanismen i Storbritannien) Modstand mod den blotte Statskirkelighed. Først efterhaanden blev den livsfjendtlig, kunstfjendtlig, skinhellig og hyklerisk.

Hos os repræsenteres den i alle sine Former af Sønderjyder. I sin bedste Skikkelse af de tre Brødre Brorson og Digteren Ewalds Fader, Præsten i Højst, mere betænkeligt af Erik Pontoppidan, der, uden selv at være Sønderjyde, tilegner sig Læren under sit lange Ophold i Søn-

derjylland, og afskrækkende af Christian VI.s bekendte Hofpræst Bluhme, en Sønderjyde.

Senere betegner Rationalismen et nyt teologisk Fremskridt. Den gjorde gældende, at intet Ord af Kristendommen er os umiddelbart overleveret fra Jesus selv, at det Dogmatiske i Skriften næsten ganske stammer fra en Apostel, der aldrig har set eller hørt Jesus, og at Skriften maa være beregnet paa Væsner, der har og bruger Fornuftens Lys. Ved historisk Kritik skal derfor dens Ægthed bevises, ved filosofisk Kritik dens Indhold prøves. Der kan ikke være Uoverensstemmelse mellem sand Religion og sund Fornuft.

I Danmark repræsenteres denne Retning i dens Følelsesliv og dens Forstandsliv som i dens Indskrænkethed, af Sønderjyder. Biskop Boisen, Stamfaderen til den bekendte grundtvigianske Familie, var Sønderjyde, H. G. Clausen, de danske Præsters Fører mod Grundtvig, da han begyndte, var det ikke mindre, og hans Aand gaar igen i hans berømtere Søn Hans Nicolaj Clausen. Holmens Provst Gutfeld, ogsaa fra Slesvig, betegner Retningens mere aandløse Prækenstil.

Men ogsaa den næste store Bølge i Teologien kom ind til Danmark over Sønderjylland, den

af Hegel paavirkede saakaldte spekulative Teologi, som ved Aaret 1840 hertillands repræsenteredes af Slesvigeren Martensen, der først havde fordybet sig i tyske Mystikere, nu anlagde Datidens aandfuldeste Fornuftopfattelse paa Dogmatiken og som bekendt fik et Tilløb af Studenter til sine Forelæsninger, der indtil da var uhørt.

Dog hvad der paa dette Grænseomraade mellem Følelsesliv og Forstandsliv er naaet til os over Sønderjylland er forsvindende og ligegyldigt i Sammenligning med Sønderjydernes Betydning for dansk Skønliteratur i det 18de Hundredaar.

Jeg nævner først med Varme *H. A. Brorson*, Salmedigteren, Pietismens Repræsentant i dansk Poesi. Jeg ser rent kunstnerisk paa ham. Naar man betænker, at hans Liv falder kun et Tiaar efter Holbergs, hvis Samtidige han er, og saa sammenligner hans Versbehandling med Holbergs, maa hans Overlegenhed kaldes overordenlig. Han var, som det vides, meget musikalsk, og man sporer tydeligt, hvorledes han slynger og bøjer sine Versemaal — efter Datidens Forhold rent virtuost — i Overensstemmelse med Melodier, han nynner. Holberg var jo imidlertid ogsaa en stor Elsker af Musik, desuden udøvende Musi-

ker; det er da mærkeligt, at han fra sin Fødsel til sin Død ikke har skrevet en melodisk Verslinje. Brorson derimod, der kan synke dybt ned i Flovhed og Smagløshed, formaar at faa Rytmen til at skride, at svæve, at danse, at faa Verset til at synge. Han har den medfødte Gave til Verset, Ulyst til at stille Ordene om, og han har, hvor han er bedst, Udtrykkets Simpelhed, der svarer til Følelsens Simpelhed og Ægthed. Det er umuligt at finde et helt Digt af ham, der er godt; dertil var Sproget den Gang altfor uudviklet og dertil er hans Smag altfor usikker. Men rundt om er der fortræffelige Strofer. Tag denne om Jesus, der ligger svøbt i Krybben:

En Perle, der forgættes,
saa nøje ledes op.
Den blanke Demant sættes
i gyldne Krones Top.
Man kaster ej en Drue
blandt tørre Grene ned.
Skal jeg min Gud da skue
i saadan Usselhed?

Eller denne Strofe:

Den yndigste Rose er funden
Blandt stiveste Torne oprunden.

Lad Verden mig Alting betage,
Lad Tornene rive og nage,
Lad Hjertet kun daane og briste,
Min Rose jeg aldrig vil miste.

Her er noget af Følelsens hemmelighedsfulde Billedsprog. Simplere og større er de berømte Vers:

Op al den Ting, som Gud har gjort,
hans Herlighed at prise!
Det Mindste, han har skabt, er stort
og kan hans Magt bevise.

Gik alle Konger frem paa Rad
i deres Magt og Vælde,
de mægted ej det mindste Blad
at sætte paa en Nælde.

Tiltalende er det ypperlige Anslag i disse Vers om Saligheden:

En Draabe kun at smage af Himmeriges Lyst
kan Hjertet mer indtage end hele Verdens Høst
og Strømme fuld af Glæde osv.

Brorson kan blive folkelig i sin Fortællekunst, naar han nærmer sig den egenlige Folkevisetone og ganske glemmer sin snørklede Rokokostil, f. Eks.

Goliath drog fra Gath
for at lægge Saul i Skat.
Stamped mod Fjeld og Flod
med sin alenlange Fod.

Har I Lyst, Mod i Bryst
til at vove Kæmpedyst?
Hid en Mand, at vi kan
trækkes om hverandres Land!

Saul og hver i hans Hær
Ryster jo som Løv paa Træ'r.
Ser du vel, Israel,
du er de Filistres Træl!

Grundtvig har ikke naaet en mere folkelig Stil og har aldrig naaet denne Versbehandlingens Kunst, denne Sikkerhed i Rimenes Stilling og Slag. Hvor morsom denne Tone:

David kom, saa sig om,
hvad vil denne store Vom?

Læg saa Mærke til, hvorledes han opbygger en mere sammensat Strofe arkitektonisk som et helt lille Kapel. En begynder:

Se, Dagen bryder frem med Magt
gør Himlen lys igen
og driver Mørket hen

Op Hjerte fra din Morgenrast!
Lad ingen Trygheds Blund
formørke Naadens Stund!
Hjerte, tag
denne Dag
vel i Agt og tænk derpaa:
Muligt ser
aldrig mer
dine Øjne Sol opstaa.

Strofen bestaar af ikke mindre end tyve Linjer og vender uden Afvigelse fem Gange tilbage. Men saa virtuos Behandlingen end er, saa klar og simpel er Skildringen og den Formaning, der knyttes til den.

Brorson har skrevet Vers, som er enklere, i kristelig Forstand oprindeligere end noget andet paa Dansk, som det berømte, af Søren Kierkegaard fremdragne:

Endnu en liden Tid,
saa har jeg vunden.
Saa er den ganske Strid
med Et forsvunden.
Saa kan jeg hvile mig
i Rosen-Sale
og uafladelig
min Jesum tale.

Det er nærmere Fiesole end Ingemann er. Men saa har han ogsaa som Virtuos et helt sødt ringende Klokkespil af Rokoko-Rim i sine Vers. Tag dette:

I Sinde! som finde ej Hvile paa Jorden,
men længes at mænges i Englenes Orden!
Bereder dog Eder, o gid I var mange!
at møde den søde vor Frelser med Sange!

De Andre, der vandre som Lysten dem drager,
hvis Taler kun praler af jordiske Sager,
o Jammer! de skammer sig ikke, mod Eder
at braske med Aske, som Vindene spreder.

Lad fare den Skare, hvis Lokken og Trusel
selv blotter og spotter sin skændige Blusel osv.

Det er glimrende som Haandværk. Dog større er Brorson, hvor han lader Rytmen med tilsyneladende Uregelmæssighed, i Virkeligheden helt formfast, rette sig efter Stemningens fineste Svingninger:

Her vil ties, her vil bies,
her vil bies, o svage Sind.
Vist skal du hente, kun ved at vente,
kun ved at vente, vor Sommer ind.

Trange Tider langsomt skrider,
langsomt skrider, det har den Art.
Dagene længes, Vinteren strenges.
Vinteren strenges, og det er svart.

Der er Strofer af ham, hvor han, Holbergs Samtidige, ikke staar synderligt tilbage for Bellman i smidig, legende Kunst.

I sin Patos derimod er han Ewalds Forløber. *Johannes Ewald* er, om end født i Kjøbenhavn, dog Barn af en sønderjydsk Fader og kan for saa vidt kaldes den anden store Sønderjyde i vor skønne Literatur; han tilbragte ogsaa sin Drengealders Læreaar i Slesvig.

Da det fra tysk Side er blevet paastaaet, at Navnene Sønderjylland og Sønderjyde er nye Opfindelser, satte i Brug demonstrativt efter Slesvigs Tab, vil jeg bemærke, at Navnet Sønderjylland er ældre end Navnet Slesvig (Hertugernes Titel var *dux Jutiæ* eller *dux Sunderjutiæ*), og at Ewald, der ikke er mistænkt for Tyskerhad, men i saa mange Maader var Tysklands Beundrer og Tyskernes Elev, i sin *Hr. Panthakaks Historie* atter og atter bruger disse Udtryk, f. Eks.: »De er født i Danmark?« »Ja, Deres Excellence, i Sønderjylland«. — Eller: »Jeg er Kristen, Lutheraner og Sønderjyde«. Ja

den unge Slesviger betegnes af ham end kortere som »en jydsk Student«.

Hvad nu Ewalds Betydning for Danmarks literære Udvikling angaar, da er den simpelthen umaadelig. Ganske alene grundlægger han jo den alvorlige Stil i Dramaet og i den verdslige Lyrik. Hans *Levned og Meninger* er den første moderne danske Prosa, jeg mener den første paa en Gang følelsesbevægede og skemtefulde. Holbergs er i Modsætning til den tør og stiv. Det er, som ethvert dansk Barn véd, paa Ewald alene af danske Forgængere, at Oehlenschläger bygger.

Visselig er der saare Lidet af Ewald, der nutildags har anden Interesse end den historiske, men dog har han skrevet en Haandfuld Ting af det højeste Værd, og om hvor Faa gælder det! — Hvad jeg finder uforgængeligt af Ewald, er først Prosaen i *Levned og Meninger*; Enetalen paa Højen har end ikke Baggesen naaet. Det er dernæst nogle Linjer af Klagesangen over Frederik V: »Hold Taare op at trille og du min Cither stille! Nu bæres Kongen bort til Graven«. Der er deri det i Danmark indtil da Ukendte, den store Stil. Saa er der den i Klopstocks Manér skrevne Ode til Sjælen med. her-

lige Enkeltheder som denne Linje om Sjælen, at den svinger sig

højt, som en springende Hval, mod Solen.

Meget smukt har han i sin Ode til Moltke malt sit Væsen og sin Norne, der i Vuggen kyssede hans Bryst:

Stille, sølvgraa, som Maanen bag Regnskyr.

Fulde og dejlige er hans Toner, hvor han er elegisk, som i Romancen om Liden Gunver, Forbilledet for alle senere danske Romancer, eller end mere i Slutningen af *Nattetanker:*

Naar Uglen skriger om Fortræd
og Dødens laadne Spaamænd tude,
da kommer Haabet til min Pude
og Livet til mit Hvilested.
Thi den, hvem Føbus tidligt lærte
sin underlige Harmoni,
hans varme, store, fulde Hjerte
udbreder Himlene sig i.
Hans Sjæl omspænder Solene,
hans stærke Tanke griber Tiden,
og Nu og Da og Før og Siden
adspreder ej hans Følelse.

Og denne stakkels Ewald, der var et Barn og en Zigøjner og en Patient, han naaede i hin fjerne Tid som lyrisk Kunstner en Højde, dansk Lyrik aldrig senere har oversteget. Der er ikke et Bogstavs Overdrivelse i Aarestrups Vers:

Paa Sengen skrev du det med Taarer tunge;
men Poesien greb dit Digt og sagde:
Det er det bedste af den danske Tunge.

Tag Valkyriesangen af *Balders Død.* Ingen har nogensinde senere — Heiberg eller Richardt maaske undtagne — skrevet en saa kunstfærdig lyrisk Komposition. Og Richardt naaer dog kun teknisk Ewald, har aldrig hans mægtige Aandepust i Brystet:

Over Bjerg, over Dal, over brusende Sør
utrættede svinger
Valhalliske Mør
de blodige Vinger.
Dør, kæmper og dør!
er det Budskab, de bringer.

Nu taler hver for sig:

Ej Sottesengs Kval
ej Haanhed
ej Fængsel,

Alle: Men Heltenes Længsel
men Banesaar bringer
Valhalliske Mør
over Bjerg, over Dal, over brusende Sør
paa blodige Vinger.

Nu følger Terzetterne. Den første Valkyrie priser Spydenes Klirren, den anden de Døendes Rallen, den tredje de Efterlevendes Klage, der er som Musik i hendes Øren:

Den bragende Lyd
af blinkende Spyd
er min eneste Fryd.

De Døendes Røst,
det rallende Bryst
er min kæreste Lyst.

De hvinende Skrig
ved Kæmpernes Lig,
de kun rolige mig.

Alle: Dør, kæmper og dør!

(Det er, som hørte man dem støde Spydstagerne mod Jorden).

Over Bjerg, over Dal, over brusende Sør
utrættede svinger
Valhalliske Mør
de blodige Vinger.

Dør, kæmper og dør!
er det Budskab, de bringer.

Sproget er hist og her lidt ældet. Men vi har intet bedre. — Eller tag til Slutning Knuds Romance af *Fiskerne,* den som følger paa Repliken: Ha tro mig, det er Herrefærd til Orlogs! den underfulde Sang: *Kong Christian stod ved højen Mast,* som er blevet det danske Folks Nationalsang og som ikke engang en kun jævntgod Musik har kunnet gøre forslidt. Selve Strofen er opfundet af Ewald og bygget for Tid og Evighed med lutter mandlige Rim og med den enkelte Slutningsjambe, som Melodien svækker og udflader ved den flove Gentagelse. Men se, hvordan Digtet er anlagt: Det forherliger efter hinanden i de tre første Strofer tre Orlogshelte, Christian IV, Niels Juel og Tordenskjold; det skildrer efter hinanden tre Søtræfninger og føjer saa en sammenfattende Slutningsstrofe til. Den første Strofe, Kongestrofen, giver Kartovernes Røg og Damp, som indhyller Skuepladsen, den anden, Niels Juels, gengiver Stormens Bragen, hvorunder det røde Flag hejses; den tredje, der er viet Tordenskjold, skildrer Peder Wessel som Lynet, der bryder den tykke Sky, som ligger

over Havet. Alle tre Strofer har samme Udgang, forskelligt varieret, at Fjenden flyr, indtil den sidste Strofe genialt tiltaler Havet selv, det sortladne Hav, som Ewald med sin digteriske Natursans kalder det, for saa over Kamp og Sejr at udmunde i Ordet Grav, der her virker saa stolt, som sagde det Triumf.*)

Johannes Evald døde 1781, kun 37 Aar gammel. —

*) Efter at dette var skrevet, er i en Artikel af L. Bobé (*Tilskueren* Marts 1901) fremsat den Formodning, at Johannes Ewald ikke var Søn af Enevold Ewald. I saa Fald vilde han ikke have Noget med Sønderjylland at gøre. Kort efter Johannes Ewalds Død skriver den gamle Biskop Münster til Sønnen: »Igaar — 27. Juli — var vi hele Dagen hos den gamle Oberstinde Eigtved. Hun, der er opdragen i den gamle Ewalds Hus, fortalte os en Mængde Anekdoter om hine Tider. Du kunde her have tilfredsstillet dit Begær efter Oplysninger om den salig Ewalds Moder, hvis du havde været her. Du kunde ogsaa, hvad der for dig som Ewalds Biograf maatte være af særlig Interesse, være bleven belært om, at han egenlig var Søn af en vis Etatsraad og Borgmester i Kjøbenhavn, Valeur, hvem jeg endnu har kendt godt«. Efter Bobé taler derfor ikke blot Madam Ewalds meget daarlige Rygte, men den Omstændighed, at Valeur paa den Tid, da Ewald fødtes, boede kun en Fjerdingvej fra Ægteparrets Bolig i Nordsjælland. Et Portræt af Valeur, som er vedføjet, viser ingen Lighed med Ewalds Træk. At faa Rede paa det virkelige Forhold turde efter Sagens Natur være umuligt.

Den store Sønderjyde, der tog Initiativet til Fornyelse af hele den germanske Kunst, *Asmus Jacob Carstens*, fødtes lidt over 10 Aar efter ham i Maj 1754 og tilhører desværre for saa vidt mindre Danmark end Europa, som det ikke lykkedes os at fastholde ham.

Enhver, der kender Carstens' Levned, véd, hvorledes det forholder sig dermed. Det var hans strenge, barske Retsfølelse, der opflammede ham mod Kunstakademiet i Kjøbenhavn. Blandt Konkurrenterne til den store Guldmedalje var der Én, som efter Carstens's og Alles Mening — paastaar han — fortjente Medaljen; den blev imidlertid givet til en Slægtning af Professor Abildgaard. Følgen var, at Carstens tilbagesendte sin store Sølvmedalje og erklærede, slet ikke at ville tage mod nogen Præmie af et Akademi, der fordelte Præmierne ikke efter Fortjeneste, men efter Gunst. Han blev til Straf udvist af Akademiet; men efter dansk godmodig Vis var der saa lidt Alvor i Straffen, som der havde været Retfærdighed i Belønningen. Datidens ypperste Billedhugger, Wiedewelt, lod Udvisningsdekretet tage ned af Dørene og man tilsagde den vrede Kunstner al mulig Overbærenhed. Men han viste endog Løftet om den store

Guldmedalje næste Gang tilbage, svarte, han behøvede ingen Medaljer, hans Kunst selv var ham Opmuntring og Løn nok, og forlod Danmark for bestandig. Han drog bort og blev et af de Genier, der sætter Tidsskel.

For Danmark fik han særligt Betydning ved det dybe Indtryk, han gjorde paa Thorvaldsen straks ved dennes Ankomst til Rom i 1797. Da var Carstens 43 Aar gammel, Thorvaldsen 27 og traadte ind i sin anden Læretid. Da Carstens forlod Akademiet i Kjøbenhavn, havde Thorvaldsen, saa ung han end var, allerede været et Aar derved, og han havde allerede i Kjøbenhavn studeret Carstens's her efterladte Kompositioner. Nu traf han ham paany, modnet, paa hans Væsens Højde, og Indtrykket var overordentligt. I Thieles andet Værk om Thorvaldsen er Vidnesbyrdene herom udeladte eller afsvækkede af patriotiske Grunde, fordi man efter 1850 betragtede Carstens som halv Tysker og Thorvaldsen som en national Storhed uden Forgængere; men i det ældste Værk staar rent ud, at en endnu mere besjælende og oplivende Indflydelse end den, som den strenge Kunstdommer Zoëga øvede paa Thorvaldsen, havde Carstens, hvis store Aand netop den Tid stred sin sidste

Strid. »Kun et eneste Aar var Nydelsen af den lærerige Omgang med ham Thorvaldsen forundt; men aldrig senere hørte denne op at beundre hans Værker«. For at trænge ind i denne Genius kopierede Thorvaldsen en stor Del af hans efterladte Tegninger og havde dem altid om sig: Natten, Guldalderen, Megapenthes, Homer, ja saa sent som 1819, 21 Aar efter Carstens's Død, eftertegnede han Oedipus. Han lod desuden af Koch Guldalderen udføre som Oliemaleri og købte ni kostbare Originalarbejder af ham — hvad Alt kan ses i Museet. Adskillige andre Arbejder af Carstens bortskænkede Thorvaldsen til en Grev Moltke, hvem han skyldte Taknemmelighed.

Thorvaldsens første afgørende Værk, hans *Jason,* synes at have havt mange Forbilleder, Figurer af Stanley og af Cardelli, men blandt dem er Carstens's *Theseus* paa dennes *Oedipus i Kolonoi.* Den ældste Skitse til *Jason* havde støttet sig til en Skikkelse fra Carstens's *Argonautertog;* den færdige *Jason* har sin Holdning fra *Theseus.* Ogsaa bag Thorvaldsens *Musernes og Gratiernes Dans* ligger vistnok et Arbejde af Carstens. Dog det kommer ikke an paa Enkeltheder, men paa

Hovedsagen, som er den, Cornelius har udtalt med de Ord:

»Thorvaldsen talte altid med en til Ærefrygt grænsende Beundring om Carstens, sagde, han havde skaffet sig af dennes Arbejder Alt, hvad han blot kunde overkomme, og bekendte aabent, at han havde denne overordenlige Genius at takke for det Væsenligste i sin kunstneriske Retning og Fuldkommedhed«.

Det maa dog bemærkes, at der heri er en Tyskers uvilkaarlige Overdrivelse af den germanske Aands kunstneriske Betydning.

At Thorvaldsen blev den langt større Kunstner af de to, det underligger selvfølgelig ingen Tvivl. Men i visse Maader maa Carstens kaldes Thorvaldsen overlegen som Aand. Han viste ham praktisk Vejen til Antiken, som man dengang kendte den; men han var samtidigt dybt modtagelig for Michelangelos Storhed, hvad Thorvaldsen aldrig blev.

Dog endnu inden Carstens praktisk havde vist Thorvaldsen Vejen til Antiken, havde en anden Mand, en Teoretiker, aabnet hans Øje for den, ogsaa han en Sønderjyde, *Georg Zoëga*, et Aar yngre end Carstens, født 1755. Zoëga indtager derved for den danske Billedhuggerkunst en

Plads, der minder en Smule om, hvad Winckelmann har betydet for den tyske. Zoëga var Datidens kunstneriske Bevidsthed blandt Danske. Hans lærde Værker nedskrev han desværre mest paa Italiensk, aldrig paa Dansk. Men han alene forstod længe før Carstens's Død hvad han var værd, gjorde efter hans Død Alt for at bevare hans Tegninger for Danmark.

Straks efter Carstens's Ankomst til Rom skriver Zoëga til Akademiet om ham, kalder ham en Dansk, der er en duelig Tegner og komponerer med megen Ild; dog hænger han altfor meget ved Michelangelos Manér — dengang en svar Synd. Ved hans Død skriver han atter og atter: »Jeg gentager, at man ikke i Kjøbenhavn kan gøre Fordring paa Kunstpatronage, saa længe man ikke har gjort Noget for at sikre Nationen disse værdifulde Efterladenskaber af et afgjort Kunstgeni, som var en Dansk«. Han fremhæver, at saa længe han har været i Rom — et halvt Menneskeliv — har der ikke dèr været nogen Kunstner, der kunde komponere som Carstens.

Han faar ogsaa Fru Friederike Brun til at skrive hjem for at redde disse Kunstskatte for Danmark. Hun skriver: »Skulde Danmark virkelig give fuldstændig Afkald paa Carstens i

Døden som i Livet? Skal Kunstens sjældne Blomster, som vor kolde Himmel kan fremkalde, da alle hendø af Mangel paa kærlig Pleje, og skal evigt Barbari omtaage vore Kyster?« Hun foreslaar i dette Øjemed en Nationalsubskription, hvis Udbytte skulde betroes Zoëga; men alle disse Opfordringer lød som bekendt forgæves. Ingen af disse Tegninger kom til Danmark.

Zoëga blev Thorvaldsens Opdrager i Rom. Berømt er hans Brev hjem straks efter dennes Ankomst, at det er meget ilde overlagt af Akademiet at sende Folk saa raa til Italien, hvor de siden maa spilde en Masse Tid paa at lære Ting, de burde kunne forud: Hvorledes kan en Kunstner studere i Rom, som han burde, uden at kunne et Ord Italiensk eller Fransk, uden ringeste Kendskab til Historie eller Mytologi?

Zoëga bibragte Thorvaldsen langsomt og taalmodigt det Kundskabsforraad, han trængte til, og han tog ham i Forsvar overfor Akademiet i Kjøbenhavn, da man truede med at berøve ham hans Aarpenge paa Grund af hans formentlige Uvirksomhed. Det var Zoëga, der fra den første Dag af tog sig af ham; det var ham, der skaffede ham Tilladelse til at kopiere Polluxgiganten paa Monte Cavallo, Thorvaldsens første Arbejde i

Rom. I en af de mange samtidige Meddelelser om deres Samliv hedder det: I syv lange Aar sagde Zoëga til det reneste og største Kunstgeni, som findes i Rom, snart: »Saaledes gjorde de Gamle det ikke«, snart omvendt: »Det ligner jo denne eller hin Antik«, snart: »Saadan gik ingen ærbar Kvinde klædt i Oldtiden«, og altid ødelagde og gentog den store beskedne Kunstner sit Arbejde, indtil *Jason* stod der og tilfredsstillede Zoëgas kræsne Kenderøjne. Højst betegnende faldt det hverken Zoëga eller Thorvaldsen ind, at Billedhuggeren kunde stille sig Ansigt til Ansigt med Naturen uden at skele til Antiken.

To Aar efter Ewalds Død fødtes — igen i Sønderjylland — den Mand, der grundlagde den danske Malerskole, *Christoffer Eckersberg*, der først personligt, dernæst aandeligt har behersket den danske Malerkunst lige til ind i Halvfjerdserne, da med Tuxens og Krøyers Rejser til Paris en ny Tid indvarsledes. Hans Virksomhed og Betydning er for bekendt til at behøve nogen Udvikling. Han genfrembragte ikke som Abildgaard Fortids Kunst. Han malte sit Liv igennem med haarfin Iagttagelse efter Naturen, forstod og gengav de blivende Træk i det danske Lands,

det danske Havs og det danske Folks Aasyn. Hans kunstneriske Væsen var Sanddruhed, hans Maal var Gengivelse af Hjemmet.

Den Mand, som (født 15 Aar efter Eckersberg) dernæst blev den betydeligste Optager og Gennembryder af den Thorvaldsenske Overlevering i vor Billedhuggerkunst, var atter en Sønderjyde, *Herman Vilhelm Bissen*.

Om ham gælder det som om Eckersberg, at Ingen uden Thorvaldsen overgaar ham i Betydning for vor bildende Kunsts Udviklingshistorie.

Han blev født i Slesvig 1798 og kom i 1816 til Kjøbenhavn for der at blive Maler; han viste lige Anlæg til to Kunster, men nogle og tyve Aar gammel kom han — ved den Tilfældighed, at hans Farvespatel knækkede — til at besvare en Opgave for den lille Guldmedalje som Billedhugger og blev ved at virke som saadan. Han kom 1824 til Rom; droges mere end Thorvaldsen til Fremstilling af det Kæmpende, det Tragiske i Antiken, modellerede for Thorvaldsen Gutenbergmonumentet til Mainz, udførte Valkyrien som nordisk Modstykke til Thorvaldsens Hebe, frembragte de 18 Kvindeskikkelser til Dronningens Trappe paa Christiansborg, hvoriblandt især enkelte af de nordiske er saare smukke og

følelsesfulde. Han fremstillede i Orestes, Filoktetes og Achilles Fortvivlelse, Kvaler og dyb Harme, et Felt, Thorvaldsen lod ubetraadt. Da han saa ved 1848 følte sig delagtig i Striden om den danske Nationalitet i Slesvig, indvarslede han en ny, virkelighedstro Retning i vor Billedhuggerkunst ved Landsoldaten, et ypperligt Værk. Som Ewald havde givet Danmark dets første Nationalsang, saaledes gav Bissen os vort første Nationalmonument. Og af næsten alle fremragende Mænd og Kvinder i sin Samtid har han efterladt os Statuer og Byster. — Jeg vil blot berøre, at hans Søn, *Vilhelm Bissen*, som bekendt med Ære har fortsat hans Livsværk.

Man ser, hvilken Indsats af Kræfter Sønderjylland har givet dansk Kunst. Af senere sønderjyske Kunstnere vil jeg blot nævne: *Heinrich Hansen*, *Ottesen*, *Riis-Carstensen*, endelig Marinemaleren *Locher*, der halvvejs er af jødisk Afstamning, men som fødtes i Sømandsbyen Flensborg.

Sønderjylland har forsynet vor Politik med Rigsdagens Tingformænd af begge Partier, *Høgsbro* og *Matzen*, med Idealister som *Peschke-Køedt*, og har endelig givet os den Historiker, *A. D. Jørgensen*, der i vore Dage mere end nogen

anden Dansk har indprentet Slesvigs Betydning i Alles Sind og været dets ypperste Talsmand.

At betegne et bestemt Provinspræg som ejendommeligt for alle de Anførte, er umuligt. Vi saa, at Sønderjylland giver Rationalismen som Pietismen dens Høvdinger, giver Danmark en saa sværmerisk Kunstner som Ewald og en saa ædru som Eckersberg. Alle Modsætninger er fremstaaede indenfor Hertugdømmets snevre Ramme.

Hvis Danmark nogensinde havde været regeret med Geni, havde Intet været lettere end at bevare dansk Sprog i hele Sønderjylland. 1720 havde man uden ringeste Modsigelse kunnet indføre dansk Skolesprog og Kirkesprog overalt. H. V. Clausen, der af alle Danske kender Sønderjylland bedst, har gjort mig opmærksom paa den Omstændighed, at først i Aarene 1820—30, netop som den tyskfødte Sværmer for dansk Sprog, Schack Staffeldt, var Amtmand paa Gottorp, aflagde Bønderne i hans Embedsomraade, den sydlige Del af Angel, paavirkede af Aarhundreders Tryk i Kirke og Skole, tildels bevidst deres danske Modersmaal.

Hvad har vi ikke, alt som Tysken trængte sig frem, lidt for Tab af sønderjysk Intelligens! Enkelte af Tysklands allerførste Aander er tyske

Sønderjyder. Saaledes Rigets ypperste Historiker Theodor Mommsen, vor bitre Uven. Saaledes Juristen Beseler. Saaledes nu ved Berliner Universitetet en Tænker som Friedrich Paulsen. Ikke faa fremragende yngre Filologer som Asmus Sørensen er blevne tyske Skribenter. —

Dersom vi nu med Ligegyldighed saa paa Slesvigs Fortyskelse, saa vilde i Fremtiden Alt, hvad Landet frembringer af betydningsfuldt, gaa til det tyske Rige — og vi lide et uoverskueligt Tab. Desuden kan vel intet tænkende Menneske nære saa barnagtig en Tro som den, at Kongeaaen vilde afgive et Skel, der bød Fortyskningen Holdt. Nej Tysken vilde som med tusind Tunger slikke sig op nordpaa, og dansk Sprog snart være et Væsen, hvori der var gaaet galopperende Svindsot.

Jeg forstaar det Standpunkt, hvorfra der siges: Det er allerbedst for saadan en lille gammel Ting som Danmark, at det tilintetgøres og gaar op i Tyskland. Hvad gør det, om Kongen hedder Christian eller Wilhelm! Synderlig Fordel har jo dog de færreste af at være Danske. — Dette er et naturstridigt Standpunkt; men det er Nyttestandpunktet.

Jeg forstaar derimod ikke, at man opgiver Interessen for Sønderjylland uden samtidigt at opgive Interessen for Danmark — og det gør Ungdommen i vore Dage hyppigt.

Hvad her røres ved, er end ikke Spørgsmaalet om vor Bestaaen som Stat, men blot som Aandsvæsen. Vi er altfor faa; vi kan ikke slippe et Element, der har tilført os saa meget af vor allerbedste Kultur.

Selv om vi var erobrede, vilde Spørgsmaalet endnu foreligge.

VENSTRE OG SØNDERJYLLAND*)

(Af en Tale holdt i Kallundborg paa Valgdagen 3dje April 1901)

OPPOSITIONENS Sag her i Danmark er den nationale Sag; det er Folkets Sag overfor den maskerede Enevælde. Oppositionspartierne er desuden i særlig Forstand de nationale Partier, fordi de, som kæmper mod et Tryk, der holder dem nede, maa føle særlig Deltagelse for dem, der paa den anden Side af Grænsen lider under et overmægtigt Tryk.

---

*) Nærværende Indlæg har sin Historie, som maa kendes. Der var i nationalt følende Kredse en ikke ringe Harme over at en ledende dansk Folketingsmand, Kristoffer Krabbe's Datter med Faderens Billigelse overtog et Blad i Sønderjylland, kaldet *Dannevirke-Freja*, og deri, øjensynligt støttet af den tyske Regering, angav de danske Bestræbelser i Nordslesvig og med Haansord faldt de sønderjydske Førere, særligt Hanssen-Nørremølle i Ryggen.

Den nu afdøde Julius Schiøtt kom til mig, anmodede lidenskabeligt om min Understøttelse og mente, jeg alene vilde være i Stand til ved en stor Tale paa Valgdagen i Kallund-

Forholdet er tilmed det, at det herskende Parti i lange Tider har tiltaget sig Eneret til fædrelandskærlige Følelser, har pukket paa sin Nationalfølelse og bevist den ved hensynsløse og lovstridige Handlinger, der kun blev mulige, fordi de skete i Nationalitetens Navn. Det er da god og nødvendig Politik for Oppositionen at hævde sig selv sand Færdrelandskærlighed, og den maa endog for at vriste et farligt Vaaben ud af Højres Hænder være pirreligere og mere nøjeregnende end Højre med Hensyn til sine Tillidsmænds Holdning i nationale Spørgsmaal.

Venstre kan kun styrkes ved at blive bevidst nationalt, styrkes i sin Selvfølelse indadtil og i

---

borg at styrte Krabbe, der i mangfoldige Aar havde repræsenteret Kredsen. Han nærede selv et heftigt Ønske om at stille sig i hans Sted. Jeg lod mig overtale, tog til Kallundborg og fik Krabbe styrtet, skønt der endnu ikke var nogen Modkandidat. Jeg kunde imidlertid have sparet mig Ulejligheden og de Ubehageligheder som fulgte. De bestod dels i Afbrydelser og Angreb af de tilstedeværende Socialister, dels i en ualmindelig Forbitrelse hos Hørup, der endog erklærede, han ved Omvalget vilde optræde som Taler imod mig. Det Hele var et Don Quijoteri fra min Side, da det viste sig at Julius Schiøtt af Frygt for at hans Stilling som Direktør for Zoologisk Have skulde rokkes, da det kom til Stykket, ikke vovede at stille sig. Krabbe blev valgt uden Modkandidat, som han kort forinden var falden uden Modkandidat.

sit Forhold til Højre udadtil. Venstrefolk kan længe nok tale om en Overvinden og Udryddelse af Højremænd. Det Ønskelige er jo dog ikke fra noget Synspunkt, at de udryddes ved Tilintetgørelse, men at de gaar op i Modpartiet ved at forsone sig med det. Og Intet vil bidrage mere til at gøre dem til Venstremænd end Tillid til at Venstre er et fuldt saa nationalt Parti som det, de hidtil har tilhørt. Mange af dem har jo ærligt frygtet for hos Venstre at møde Ligegyldighed for det, som med Rette laa dem paa Hjerte. De vil glide over i Venstre, naar de ser, at der ingen Ligegyldighed findes.

Socialdemokraterne betegner ikke ofte sig selv som nationale. Deres Sag er hele Menneskehedens Sag. De ser Landsmænd og Kammerater overalt i dem, med hvem der handles ilde, dem, som er prisgivne Vilkaarlighed, dem, der ikke selv har valgt deres Herre. Netop derved bliver de i vort Tilfælde nationale; de er ikke forblevne ligegyldige for deres fraskilte Landsmænds Skæbne. Og det maa siges, at deres Meningsfæller hinsides Grænsen i den tyske Rigsdag altid har talt de Undertryktes Sag. Hvis Socialisterne kalder sig Europæere, saa

tør jeg sige, at jeg og mine politiske Venner er lige saa gode Europæere som de.

Intet ligger mig fjernere end den dumme Nationalisme, om hvilken jeg selv først har brugt Ordet *Fædrelanderi*. Jeg skældes endnu jævnlig ud derfor. Det, at vi er Danske, udelukker jo ikke, at vi er Europæere. Danmark ligger som bekendt i Europa. Men det at vi er Europæere, udelukker ikke heller at vi er Danske. Vi taler ikke Europæisk — det er ikke noget Sprog. Vi taler Dansk og føler dansk.

Nationalitetsideen er i vore Dage en misbrugt Idé. Vi ser store og smaa Folk gaa op i det nationale Hovmod og blive snevre og dumme derved. Frankrig er gaaet aandeligt tilbage, siden det gav den raa Nationalisme Raaderum. Som Folkeslagene i Oldtiden troede om sig, at de var Guds eller Gudernes udvalgte Folk, saaledes kalder Kejser Wilhelm den Dag idag i Taler til sine Soldater Gud for Tysklands gamle Allierede. De to stærkeste Magter i vore Dage, Rusland og England, fører uafbrudt blodige Kampe for at udvide deres nationale Magt. Gennemsnits-Englænderen tror, det er det fineste at være Englænder, og Gennemsnits-Russeren, at han er bestemt til Verdens Herre.

Saadanne Forhold giver undertiden frihedselskende og oplyste Folk Skræk for Nationalitetsideen og for nationale Kampe. Men den Idé har to Ansigter: et brutalt og et ædelt.

Der gives som bekendt Tilfælde, hvor Kampen for Nationalitet og for Frihed er Et og det Samme. En saadan Kamp er Polens eller Finlands, som stræber at hævde sig mod en umaadelig Overmagt. En saadan Kamp er den, der i al Stilhed foregaar i Sønderjylland.

Nationalitetsfølelsen her har ikke det Ringeste at gøre med national Indbildskhed eller Fremmedhad; den er kun et Udtryk for den mest berettigede Selvopholdelsesdrift.

Denne Selvopholdelsesdrift er desværre temmelig svag i det moderne Danmark. Som de Danske i Nordamerika efter faa Slægtleds Forløb har glemt deres Modersmaal, medens Franskmænd sammesteds bevarer deres i Aarhundreder, saaledes er Interessen ofte lunken hos de Danske for deres fraskilte Landsmænds Skæbne. Men dette er et Svaghedstegn. Stærke Folkeslag som stærke Mennesker holder fast paa Alt hvad der aandeligt hører dem til; har en sund og kraftig Selvkærlighed. Maaske er denne Svag-

hed en Aarsag til at vi politisk er sunkne saa dybt, er saa magtesløse udadtil og indadtil.

Men et Land, hvor den nationale Selvfølelse ligger lavt, det er som et Holland uden Diger, i stadig Fare for at overskylles og udslettes.

Hvad der forklarer dette uden at undskylde det, er det Misbrug, der i en Menneskealder er drevet med Nationalfølelsen herhjemme. Man har stillet sig uforsigtigt, undertiden udæskende til det overmægtige tyske Rige, har med Vilje overset de Handlinger fra dets Side, som viste, at det ikke tænkte sig Danmark som Fjende — som Nedbrydelsen af Skanserne ved Dybbøl. Man har desuden opirret Tyskland ved den Ophidselse, som fandt Sted for lovstridigt at kunne gennemføre Kjøbenhavns meningsløse og farlige Befæstning, der ikke truer Nogen i Verden uden os selv.

Den Mand, der var Tysklands Gesandt i Kjøbenhavn i Midten af Firserne, da den indre Strid var heftigst, sagde en Dag til mig: »Jeg er forbauset over denne Iver for at befæste. Danmark, der kunde sidde saa trygt som Svalen under Tagskægget, udsætter sig frivilligt for Overlast«.

Det Estrupske Ministerium misbrugte altsaa

Nationalfølelsen til ved Hjælp af en krigersk Holdning at styrke sin Stilling. Sikkert var dengang en stor Del Højremænd oprigtigt begejstrede for dette Ministerium som Værn og Værge for Nationen. Siden da er Øjnene gaaede op for det rette Forhold, at Ingen har udsat Nationen for større Fare. Nutildags er Øjnene allevegne aabne. Nu véd ogsaa alle Mennesker, hvad Krigsminister Bahnson især vilde befæste, sin Gaard.

Befæsterne gav sig dengang ud for de bedste Fædrelandsvenner i Landet. Venstre og Socialdemokraterne var Menige med sort Kokarde, fædrelandsløse eller endog fædrelandsfjendske Personer. De var Europæere, det vil sige: den Omstændighed, at de havde set et Landkort, havde set et Verdenskort, hvor Danmark ikke tog sig lige saa stort ud som Rusland eller Tyskland — den Omstændighed lagdes dem til Last, og Europæer blev et Skældsord.

Man satte sig i Fædrelanderiets brede Sæde og stræbte at genne dem, der afskyede alt Fædrelanderi, ud af Hegnet, der omgav de rette Danske.

Naar man berøvede Landet Bevillingsretten, skete det under Raabet: Leve Danmark! Naar

man berøvede Folket Forsamlingsfriheden, raabtes der samtidigt: Leve Fædrelandet! Intet Under derfor, at fædrelandske Raab forstummede paa Venstremænds og Socialdemokraters Læber. Man var for stolt; man væmmedes ved at tage Danmarks Navn forfængeligt.

Men naturligvis fulgte dermed Skinnet af Venstres Ligegyldighed for nationale Spørgsmaal og hos Enkelte maaske virkelig Ligegyldighed. Det var rent menneskeligt en Fejl at være udeltagende overfor Spørgsmaal om det danske Sprogs Tilbagetrængelse og Udryddelse, og det var en politisk Fejl af Venstre, som vi senere har stræbt at bøde paa, den, at give Skinnet af Venstres Ligegyldighed for Danskhedens Sag Lov til at sætte sig fast. Venstre burde efter Forholdets Natur føle varmere for Undertrykte end Højre. De, som kæmper for Selvstyre i Danmark, kan mindst glemme dem, der forfølges og plages andensteds.

I den Sag, som sysselsætter denne Kreds, har imidlertid Mænd af Venstre og Højre kunnet tale fredeligt med hinanden. Begge Parter følte, hvad denne Sag nu engang ved Forholdenes Magt er kommen til at betyde for danske Mænd og Kvinder i Nordslesvig; og jeg hilser det som

et glædeligt Tidens Tegn, at i et rent nationalt Spørgsmaal Venstre- og Højremænd et Øjeblik har kunnet samvirke. Man maa være forblændet af Partihad for at se en Fare for den politiske Frihed deri. Og naar jeg siger dette, staar mit Ord til Troende; thi jeg har ingen Grund til at elske Højre. Højre har tredive Aar igennem gjort mig hvad Ondt det har kunnet. Det vilde ogsaa være besynderligt, om jeg for at indynde mig valgte det Øjeblik til at nærme mig Højre, da Partiet ligger i de sidste Krampetrækninger.

Vi er et lille Land, hvis Sprog er truet. Nordslesvigs dansktalende Befolkning er Bolværket for vort Sprog. Ifald ogsaa den nordlige Del af Sønderjylland blev fortysket, saa vilde det betyde, at Tyskheden som en Strøm væltede sig nordpaa. Som jeg før har sagt: Intet fornuftigt Menneske kan dog tro, at Kongeaaen, den Strimmel Vand, vilde standse den, naar ikke de sejge danske Bønder i Nordslesvig har kunnet. Lidt efter lidt vilde ogsaa Jylland fortyskes.

Maa vi da nu med største Deltagelse følger Nordslesvigerne i deres Kamp for vort eget Modersmaals Bevaring — og ikke for det alene, men for aandelig Uafhængighed — saa er det

paa den anden Side klart som Dagen, at vi aldrig kan være varsomme nok, aldrig forbeholdne nok i Udtryksmaaden for vore Sympatier, for ikke at give de prøjsiske Myndigheder en velkommen Anledning til nye Magthandlinger og Voldshandlinger.

I det Punkt er alle danske Mænd og Kvinder sammensvorne. Hvad i al Verden der end ellers skiller dem, paa det Punkt er der et Frimureri imellem dem. Hvis det kunde tænkes, at En her brød ud og sprængte Sammenholdet — (til ifjor har det end ikke kunnet tænkes) — saa er der kun én Dom over en saadan Handlemaade. Og var det Ens Nærmeste, som begik noget Saadant, saa var det selvfølgelig simpel Pligt saa hurtigt og afgørende som muligt at ile til, fraraade, afværge, forhindre Skændselen og Ulykken. Jo nærmere vi stod den Paagældende, des ivrigere maatte Enhver af os være.

Men under disse Forhold er det, at en danskfødt Kvinde har nedsat sig som Angiverinde af danske Bestræbelser i Nordslesvig, har røbet Ting, som maatte forties, fortalt — heldigvis urigtigt — om Midler, der med store Ofre var tilvejebragte for at bevare dansk Jord paa danske Hænder, har snigløbet de Danske og gaaet

Myndighedernes Ærind. Da den Mand, der stod hende nærmest og hvem det tilkom som uafviselig Pligt at gribe ind, i Stedet optraadte med et Hovmod, der var ligesaa uforsvarligt som det var dumt, har det kunnet ske, at hun for denne sin Virksomhed, der er landsfarlig, har kunnet paaberaabe sig Godkendelse af en dansk Folketingsmand, en af Venstrepartiets ledende Mænd, og han har i Maaneder ladet hende uimodsagt beraabe sig paa ham i sit Blad. Hun søgte og fandt heri overfor sine Læsere Vidnesbyrd om sin Berettigelse til at falde Sønderjydernes Førere i Ryggen.

Hvad Indtryk dette har gjort i Nordslesvig kunde man tænke sig til, endog uden Kundskab derom. Noget Saadant er jo aldrig før sket. Vi, som kender dertil, kan vidne, at Indtrykket har været det dybeste. Derfor afventer danske Mænd og Kvinder i Sønderjylland med feberagtig Spænding Resultatet af Valget idag. Og ikke blot der, men overalt i Danmark, hvor der er Forbindelse og Berøring med Slesvig og hvor der findes en national Bevidsthed, vil man, hvis hin Mand vælges idag, fornemme dette som en Beskæmmelse for Venstre, for hele Oppositionen, ja for hele det Land, hvis bedste

Sønner faldt for tyske Kugler paa den blodige Grund, hvor nu en Fru *von* Et eller Andet, en dansk Folketingsmands Datter, lefler med det prøjsiske Styre og angiver os for det og beskyttes deraf.

Man har sagt imod os: Det gaar ikke an at indføre sønderjydske Spørgsmaal paa danske Valgtribuner. Dels er det ikke os, som har indført dem. Dels maa det engang kort og fyndigt siges, at Forræderi fra den ene Side, Usandfærdighed og Vrøvl for at dække det fra den anden, det er ikke nordslesvigske Spørgsmaal, det er en grundmenneskelig Sag, hvori der end ikke er Gnist af Spørgsmaal. Ethvert Spørgsmaal her er længst besvaret.

Man har mod de venstresindede Mænd, der har taget sig af denne Sag, talt, som gjorde de Brud paa den i ethvert Parti nødvendige Disciplin. Disciplin bestaar jo i at man frivilligt eller nødtvungent giver Afkald paa at tale eller virke efter sin Overbevisning, for Formaalets Skyld. I dette Tilfælde: Man giver Afkald paa sin Frihed for engang i Fremtiden at opnaa større Frihed. Dette Afkald paa Friheden er aldrig behageligt, men tidt nødvendigt.

Er der nu her sket noget Brud paa Disci-

plinen? Tvertimod. Med den yderste Hensynsfuldhed har man henvendt sig til Venstres Ledelse og fastholdt som Betingelse for sin Optræden, at Ledelsen her stillede sig neutral. Ingen lystrer hellere end jeg, naar jeg hører min Overmand befale. Men jeg er i dette Tilfælde ikke sikker paa at have fundet ham. Ikke i det socialdemokratiske Hovedkvarter i Kjøbenhavn, som skælder mig for Reaktionær og Nationalist, hvad der ikke tyder paa Styrke, og som i dette Punkt neppe ser rettere end denne Kredses Socialdemokrater. Heller ikke i Reformpartiets Ledelse.

Og den brutale Fordring paa blind Lydighed fra Ledelsens Side, selv om denne Ledelse har syv Sind og mangler Blik for det Fornuftige og Værdige, denne Fordring bliver endog latterlig, hvis den fremsættes under Raabet: Leve Friheden! — som Reformpartiets Opraab slutter.

·Leve Friheden! ɔ: Leve den Frihed, man selv ikke taaler, den Frihed, man kommer i Raseri over, naar den uformodet dukker op som Følelse hos en tænkende Menig. — Og det nytter ikke at fortælle os: denne brutale Partitvang, der ikke vil høre Fornuft, kommer

i sidste Instans Friheden til Gode. Tro det hvo som vil! Jeg tror det ikke.

Dette er saa meget uheldigere, som vi blandt Andet ogsaa af rent nationale Grunde maa nære det mest levende Ønske om Frisindets og Frihedens Sejr i Danmark.

Læg Mærke til hvor meget Tyskland i Sammenligning med Danmark har forud og har at friste Nordslesvigerne med. Tyskland, som var splittet og delt, er blevet et af Jordens mægtigste Lande, stort ikke blot som Fastlandets bedst rustede og mest sejrrige Krigsmagt, men ved sit udbredte Kultursprog, sin Handel og Industri, sin Videnskab og Kunst. Overfor den opvoksende Slægt i Slesvig har et lille Land som Danmark slet Ingenting at rose sig af, ifald vi regeres paa Prøjsisk, blot i mindre Stil og Format.

Derfor haaber jeg paa Oppositionens Sejr. Det er det første Skridt paa Vejen. Men jeg vil, at ogsaa Sønderjyderne med Glæde og Tillid kan være Vidne til denne Sejr.

DANSK POLITIK OG KULTUR

(1902)

I den senere Tid høres i Danmark stedse oftere Stemmer, der taler for en ny Holdning, det danske Folk som Folk skal indtage overfor det tyske. Denne ny Holdning ventes da at skulle omstemme og formilde den prøjsiske Regering med Hensyn til de Danske i Nordslesvig. Hvad derved stadigt underforstaas, er at vor tidligere Holdning har været opirrende for Tyskland, idetmindste utilfredsstillende, og med Ihærdighed gentages: Kom dog Stammefrændskabet i Hu! Glem dog ikke, at Tyske og Danske er nær beslægtede Folk!

Det er et blandt mange Vidnesbyrd om den menneskelige Slaphed og Efterlignelsesdrift, at naar En længe holder ved med en Paastand, som er usand, men som han har Fordel af at fastslaa, gentages den tilsidst endog af dem, over hvilke den gaar ud. Det er et Forhold som sva-

rer til det, at ikke blot i Hekseprocessernes Tid, men i vore Dage den uskyldigt Anklagede undertiden tilsidst i god Tro og grænseløs Forvirring bekender sig skyldig.

Den prøjsiske Regering sidder inde med al Magt i Slesvig. Den nordslesvigske Befolkning er lovlydig, politikuet, vaabenløs. Danmark, som den skulde have at falde tilbage paa, er Jordens mindste Kongerige, en Stat, det aldrig kunde falde ind at udæske det tyske Rige. Da den prøjsiske Regering fandt det stemmende med sine Interesser at fremme den erobrede Landsdels Fortyskning ved voldsomme, uforudsete Midler, maatte dette naturligvis begrundes, og kunde selvfølgelig kun begrundes paa den Maade, at Befolkningens Holdning var truende eller fjendtlig — deri var intet at undres over, hvad Andet skulde man sige, end at man vilde Urostiftere tillivs?

Men forbausende er det unegteligt at se danske Mænd gaa den fremmede Regerings Ærind ved at indrømme den Udgangspunktet, give den Ret og holde Formaningstaler til deres Landsmænd. Man siger om en Person, der indgyder Respekt, hverken lader sig imponere eller overtale: Jeg vilde ikke være hans Fjende; om de

Danske er man i dette Tilfælde fristet til at sige: Det er godt at være deres Fjende; thi hvad Ret han ikke har, den giver de ham.

Husk Stammefrændskabet! raabes der. Jeg synes, Raabet virker komisk, fordi det gaar den gale Vej. Da Englænderne overvældede Boerfolket og førte Krigen med saadan Hensynsløshed, at de tilsidst væbnede halvhundredtusind Kaffere imod Boerhæren og saaledes tvang den til Overgivelse, da vilde det ingenlunde have været unaturligt, om Nogen energisk havde mindet Englænderne om Stammefrændskabet, der burde paabyde dem Hensyn og Skaansel. Men besynderligt vilde det unegtelig være, om den ene Boer misbilligende havde sagt til den anden: Husk dog paa, at Undertrykkerne er dine Slægtninge! Hvad skulde de hollandske Bønder gøre ud af den Sandhed? Hvad skal Nordslesvigs Bønder gøre ud af den? Eller de Danske i Kongeriget, der føler sig krænkede og nedværdigede ved hvert Slag, som rammer Befolkningen i Sønderjylland?

Hvis Tyskerne havde givet sig til at forkæle de Danske, saa er det muligt, at en Bevidsthed om Stammefrændskabet var vaagnet hos disse og havde givet sig Udtryk. Vi har set dette med

et stort Stemningsmenneske som Bjørnstjerne Bjørnson. Han har tidligere talt Danmarks Sag i det sønderjyske Spørgsmaal. Men han kom fra Paris. Han selv mangler ganske Organet for de romanske Folk; Pariserne havde ikke ret forstaaet hans Stykke *Over Evne*; han var misfornøjet med Franskmændene. Da saa hans Stykke blev opført og beundret i Tyskland, han selv hyldet i Berlin, saa svarte han: »Jeg føler mig som Teuton.« Dersom den prøjsiske Regering vilde behandle de danske Sønderjyder som Yndlingsundersaatter, vilde disse maaske ogsaa føle sig som Teutoner. Men der er langt igen.

Jeg kan imidlertid ikke stærkt og eftertrykkeligt nok betone, at det udelukkende er den prøjsiske Regerings Holdning, som fjerner os Danske fra Tyskland. Som der ikke er Glimt af Nationalhad mere hos den enkelte Tysker mod de Danske, saaledes er der ikke Glimt af Nationalhad hos Danske mod Tyskland, og mellem faa Medlemmer af forskellige Nationer oprettes saa let et oprigtigt Venskabsforhold som mellem Tyske og Danske. Blot den Omstændighed, at Tysk er det fremmede Sprog, den Danske i Reglen forstaar og taler bedst, letter den gensidige Tilnærmelse. Dertil kommer Tyskernes

Interesse for ikke-tyske Folkeslag og særligt for de nordiske; endelig deres ypperlige Egenskaber i Almindelighed: Ligefremhed, Hjertelighed, Tilforladelighed.

Lederne af tysk Handel og Industri, der befinder sig i saa mægtigt Opsving, har talrige Forretningsvenner i Danmark. Den danske Studerende føler sig i Reglen veltilpas blandt tyske Kaldsfæller. Mellem Skribenter og Kunstnere, ja mellem Officerer af begge Nationer udvikler der sig hurtigt det aller bedste Forhold. Jeg har været Vidne dertil, og jeg skylder desuden mine ikke ganske faa tyske Venner det Vidnesbyrd, at det er en Glæde at kende dem, en Lykke at være afholdt af dem, og at ikke en af dem, jeg har staaet nogenlunde nær, har havt blot et Stænk af Fordom overfor Danmark. Der findes i den tyske Presse en Del gamle Slesvigholstenere, der endnu bestandig holder Spot og Uvilje friske; naar de døer ud, vil man udenfor Hertugdømmerne, hvor den tyske Presse tidt er giftig, neppe finde Tyskere, der har det Ringeste mod Danskheden.

Juliheftet at *Tilskueren* indlededes med to Artikler, der begge tilraadede det danske Folk Imødekommen mod det tyske Rige. Den ene

var skrevet af den rettænkende Mand, Pastor Uffe Birkedal; man kunde kalde ham Uffe hin Spagere, thi han er betydelig spagere end sin store Navne. Han har hittet paa det Middel til at forsone den prøjsiske Regering med Danskheden i Norslesvig, at det hele danske Folk skal rette en Massehenvendelse til det tyske, hvori det uden Forbehold udtales, at dersom den prøjsiske Regering vilde bekvemme sig til at ændre sin nordslesvigske Politik og lade den danske Nationalitet i Fred, saa vilde det danske Folk forsone sig med den Afgørelse, der blev truffet ved Wienerfreden.

Man skulde forsværge, at denne Tanke var undfanget i en Mandshjerne; den synes opdukket i et kvindeligt Gemyt eller i Bjørnstjerne Bjørnsons. Den Sentimentalitet, hvoraf den drypper, vilde sikkert ene og alene vække Munterhed og Medynk i Tyskland. Man er ikke følsom i det tyske Rige nutildags. Der er en til Vished grænsende Sandsynlighed for, at Henvendelsen netop vilde paavirke den prøjsiske Regering saa meget som den finske Masse-Adresse med den halve Million Underskrifter har paavirket Ruslands.

Dog Forslaget er uskyldigt. Værre er dette: Birkedal tager som givet, at det stadigt gaar

tilbage med den danske Sag og det danske Stemmetal i Nordslesvig, at efter Naturens Lov den større og stærkere Magt øver den stærkeste Tiltrækning, og at vi lige saa gerne kan give efter straks som siden hen.

Det er Puslingetale dette, en Art kristelig Ydmygheds Tale, der intet har med den Oldkristendom at gøre, der aldrig gik paa Akkord.

Jeg ved ikke af indre Selvsyn, hvorledes det ser ud i den Slags Mennesker, i hvem den Tanke opstaar: det turde være bedst at give efter. Men jeg vilde i ethvert Tilfælde aldrig være den, som raadede til Overgivelse, saalænge der var et Glimt af en Anelse om en Mulighed for at holde ud. General Buller fik sin Afsked, fordi han havde sendt Bud til den belejrede engelske Besætning i Ladysmith og henstillet til den, om den ikke fandt det rigtigst at overgive sig. Besætningen ringeagtede Henstillingen, holdt ud og blev undsat. Jeg vilde ikke være General Buller. Den, der forudsætter Muligheden af Overgivelse og regner med Nederlaget, han nedbryder de Kæmpendes Mod. Der er Racer til (som den engelske), der aldrig viger en Tomme; der er Fuldblodsmennesker til, som vil frem, maa frem

og river de Andre med sig. Lad dem føre Ordet i vor Sprogsag, og lad de Modfaldne tie!

Pastor Birkedal skriver: »Nu kan det ganske vist med Føje siges, at en lille og svag Nation, som grænser op til en stor og stærk, er nødt til af Selvopholdelsesdrift at værge sit folkelige Særpræg«. — Af Selvopholdelsesdrift! hvor betegnende! Ordet Stolthed forekommer ikke i den Birkedal'ske Ordbog. Men, udvikler han, en lille Nation tør ogsaa kun værge sit Sprogomraade, ikke søge national Udvidelse, ikke lægge den naturlige Udvikling Hindringer i Vejen. — Netop national Udvidelse havde vi ikke alene søgt, men opnaaet, om der havde været mere ved os.

Polakkerne, der end ikke har en Stat, udvider den Dag i Dag deres Sprogomraade; Czecherne, der i Aarhundreder var undertrykte og selv havde tilsidesat deres Sprog, gør det lige saa fuldt. Men vi! Birkedal skriver: »Den kraftigste Nationalitet vil, med Sol og Vind delt lige, sejre og fortjener det. Det er Livets Ret, som gaar forud for al anden Ret«. Svar: Hvorfor skal ikke vi være den kraftigste Nationalitet? Sol og Vind er yderst sjældent delt lige imellem Nationaliteter; men den kraftigste Nationalitet sejrer paa hvadsomhelst Vilkaar. Den jødiske Stamme har

hævdet sig med Alt imod sig, faatallig, spredt, forfulgt, forsvindende som Draaber i Menneskehavet. Hvorfor skal de Danske være ringere end Englændere og Jøder, end Czecher og Polakker? Fordi de er uden Modstandskraft maaske, bløde som Oste? I Tyskernes Flertal kan Grunden ikke søges.

Forbausende er det at se, hvorledes Birkedal af Fru v. Wildenraths Virksomhed tager Varsel om Danskhedens Tilbagegang: »Bladforetagendet i Haderslev er en Fremtoning, som dog maaske har mere at betyde end man fra dansk Side, det være sig Nord eller Syd for Grænsen, gerne vil indrømme. Nogen Jordbund maa der dog vel være, naar et saadant Blad, der toner dansk Flag, men arbejder paa en Forsoning mellem Magthaverne og Befolkningen, overhovedet kan udgaa. Og at Regeringen taaler Bladet — det hedder jo endogsaa, med Rette eller Urette, at det støttes af Regeringen — er et Fingerpeg om, at man ogsaa ovenfra føler det Pinagtige i den endeløse Nationalitetsstrid med al den Haardhed og al den Smaalighed, som i et Par Menneskealdre har aabnet et gabende Svælg mellem de to saa nær beslægtede Folk«.

Man tænke sig: Den prøjsiske Følsomhed lider

under det slette Forhold, og naar den taaler — der staar: taaler — Fru v. Wildenrath, saa er det for at raade Bod derpaa og fordi det prøjsiske Hjerte bløder ved at maatte fare saadan frem imod Stammefrænden, imod den lille Fætter — hvilken Idyl!

Den Artikel, der i samme Tilskuerhefte følger paa Birkedals, indeholder endnu mere vidtgaaende Forsoningsforslag. Dr. J. Østrup er politisk saaledes omvendt til prøjsiske Synsmaader som Hr. Karl Gjellerup længe har været det. De prøjsiske Skandaler i den lille polske By Wreznia, hvor Smaabørn blev gennempiskede og deres Munde revne tilblods for at tvinge dem til Fremsigen af Bønner paa Tysk istedenfor paa Polsk, betegnes ganske i prøjsisk Underofficers-Stil som »de polske Skoleoptøjer i Wreznia«, og der gives de Danske Vink om, hvorledes de behændigt skal skille deres Sag fra andre undertrykte Folks for at indynde sig hos Magthaverne. De skal gøre disse opmærksomme paa, at Polakkerne er et fremmed Folk, Danskerne et stammebeslægtet, Polakkerne i Kultur Tyskerne underlegne, de Danske dem jævnbyrdige. Brugte de Danske den Fremgangsmaade, kunde de idet-

mindste kalde sig jævnbyrdige med hvemsomhelst i Trællesind.

Naturligvis medfører her som hos Tysklands Pangermaner Fremhævelsen af Germanismens Herlighed og det germanske Stammefrændskab Udfald mod Tilegnelsen af fransk Kultur. Forfatteren ønsker at »vi kunde blive fri for den taabelige Forkærlighed for Frankrig og hele det parisiske Uvæsen«, som skal næres af Literaturens »radikale Klike«. Det oplyses ikke, om Emile Zola og Anatole France hører til det parisiske Uvæsen; derimod kan man gætte sig til, hvem der skal udgøre den radikale Klike.

Overfor denne plumpere som overfor Bjørnsons følsommere Pangermanisme maa det fremhæves, at Vedligeholdelsen af et Forhold til den romanske Kultur for os Danske er en nødvendig Modvægt mod Tyskheden, og netop er dansk national Overlevering, vel begrundet i Faren for at sluges af den tyske Kultur eller synke ned til et blot Vedhæng til den. Holberg var hovedsagelig franskdannet, Wessel ligedan, Johan Ludvig Heiberg ligedan. Oehlenschläger og Baggesen, der af vore Stormænd mest udelukkende gik i Tysklands Skole og optraadte som dansk-tyske Digtere, vandt derved kun, at de begge fik deres

danske Sprog ret grundigt fordærvet. Nogen Plads i den tyske Literatur, der paa langt nær svarede til deres Betydning for Danmark, opnaaede de ikke.

Ved udelukkende at søge vor Dannelse i Tyskland og England vil vi kun opnaa at indsnevre os. Netop fordi vort Land er saa lille, trænger vi til flersidig Dannelse. Den Ensidighed, som Magtudfoldelsen i Storstaterne undertiden medfører, vilde ikke klæde os og desuden slet ikke vinde os Hjerter i Tyskland. Tvertimod, Tyskerne vilde frastødes ved hos os kun at møde deres Eget. Der er ikke faa iblandt os, som virkelig er bundne af Stammebegrænsningen, inderst inde er ude af Stand til at forstaa saavel de romanske som de slaviske Folk; men disse Mænd bør ikke have Lov til at pukke paa denne deres Indskrænkethed og vende deres Ikke-Forstaaen om til at udgøre en Styrke.

Hvad Frankrig angaar, som ligger os fjernt og intet Afsætningsomraade er for os, heller ikke politisk staar os nær, er det jo næsten alene i kunstnerisk Henseende, at vi har søgt ny Baner eller ny Forbilleder der. I videnskabelig Henseende er vi vistnok mere henviste til Tyskland og England, om end et eneste Navn som Pa-

steurs vejer tungt. Men kunstnerisk staar Frankrig endnu højest af alle Magter paa Jorden i Skønliteratur som i Maler- og Billedhuggerkunst. Kun i Musiken hævder Tyskland sin umaadelige Forrang, og paa dette Omraade er Danmark jo ogsaa nærmest en tysk Provins.

Ganske fraset de mere udviklede kunstneriske Anlæg har Frankrig et Forspring for Tyskland derved, at Kunsten i Republiken er fri, kun hindret (som allevegne) af den menneskelige Indskrænkethed, medens den i det tyske Rige er hæmmet i sin Frihed ved Indgreb af Kejserens Person. Den tyske Kejser attraar og udøver en umiddelbar Kunstindflydelse. Han har krævet Malerier, som Kunstudstillingens Udvalg havde vraget, Vilma Parlaghy's, ophængte paa Æresplads. Han har kasseret Kendelser af Sagkyndige, som gav en Digter Præmie, og har givet Belønningen til en anden. Han har saaledes foretrukket Lauff for Hauptmann. Man kan skønne, hvilken Retning han i fransk Literatur og Kunst vilde have begunstiget, i Fald han havde beklædt Frankrigs Trone, naar man husker hans Ord til Jules Simon under den internationale Kongres om Arbejderforholdene 1890, at Georges Ohnet var hans Yndlingsforfatter

blandt de franske. Han lod den kejserlige Krone borttage fra den ham forbeholdte Loge i *Deutsches Theater* i Berlin, da dette havde opført Hauptmanns *Væverne*, i hvilket Stykke han til almindelig Forundring saa en Meningstilkendegivelse mod hans Regering, skønt Stykket foregaar i Fyrrerne.

Kejseren har ogsaa fremmet og plejet den sørgelige Paradekunst, der efter hans Anordning og paa hans Bud har fyldt Sejrsalleen med Hohenzollern-Monumenter. Han har i en af sine Taler sideordnet den gammelgræske Kunst og denne nytyske som væsensbeslægtede, ene berettigede Kunstformer og sammenlignet Pergamon-Museet og Sejrsalleen som Dannelseskilder. Billedhuggerarbejderne i begge forekommer ham ensartede som Udtryk for Idealisme, i Modsætning til den Værdiforringelse, han finder i den moderne Kunst, der af ham stemples med nedsættende Udtryk. Det var derfor i Kraft af en besynderlig Fejltagelse, at Kejseren i et Münchenertelegram ytrede sin Harme over den bayerske Landdags Afvisning af en Kunstbevilling; thi de bayerske Landdagsmænd var netop enige med den tyske Kejser; ogsaa de afskyede den moderne Kunst, særligt den ikke-bayerske, og

de Penge, de negtede at bevillige, var bestemte til Anskaffelse af den.

I Frankrig som andensteds gør akademiske og forældede Synsmaader sig gældende overfor visse geniale Mænd som Rodin. Men der gives idetmindste ingen i Rigets Spidse stillet Enkeltmand, om hvis Mening der maa spørges, og som i sidste Instans ud fra sin tilfældige og i Reglen ganske officielle Grundopfattelse afgør Alt.

Dog dette er ikke det eneste Forhold, der stiller Kunstudviklingen i de to Lande forskelligt.

Den staaende tyske Opfattelse af Modsætningen mellem de to Nationaliteter er den, at Franskmanden er Samfundsmenneske, Tyskeren individuel, og man slutter deraf, at den tyske Forfatter og Kunstner fremtræder med mere udpræget Enkeltpersonlighed end den franske. Det forholder sig snarere omvendt. Tyskernes stærkt udviklede Individualisme faldt i deres politiske Ringhedstid. Siden de er svulmede i politisk og økonomisk Magt, siden deres Stat er blevet Jordens stærkeste Militærstat, ligger Statstrykket over Kunst og Literatur, ligger derover ganske anderledes end i Frankrig, hvor endog det Særegneste finder et Publikum og hvor selv den

højeste Forfinelse finder Paaskønnere. En kunstnerisk Ironi som Renan's, en kunstnerisk Naivetet som Anatole France's var utænkelig paa tysk Grund. Den store Personlighed møder i Frankrig som andensteds fra først af forbitret Modstand; da der ligefuldt faktisk er mere kunstnerisk Ejendommelighed i Frankrig, synes det, som om der i det tyske Rige kvæles langt mere Originalitet. Jordbunden er for haard, Samfundsdisciplinen for stærk.

Men derfor kunde de Danske jo meget gerne beraabe sig paa Stammefrændskabet overfor Prøjserne (som iøvrigt halvvejs er Slaver) i Fald det nyttede noget. Dog man mærke, hvad den foreslaaede Massehenvendelse skulde gaa ud paa: »Hvis I lover os at lade Nordslesvigerne i Ro, saa lover til Gengæld vi at slaa os til Taals med Wienerfreden«. Dertil gives fra tysk Side dog kun ét Svar: Det takker Fanden Jer for. Hvad Andet skulde I gøre? Hvad Andet kan I gøre?

Intet Menneske i Danmark, som nogensinde har kastet et Blik paa Kortet, kan jo et eneste Øjeblik tro paa Muligheden af en Angrebskrig mod Tyskland, og naar man i den sidste Tid paany i et os ellers venligsindet Blad som *Kieler Zeitung* er begyndt at tale om Løsrivelsesbestræ-

belser i det danske Sønderjylland, saa kan dette aldrig betragtes som andet end ren Affektation. Hvor skulde den faatallige, vaabenløse Befolkning, som aldrig engang har gjort et nok saa kortvarigt Opstandsforsøg, kunne tænke paa Løsrivelse!

Meningen maatte da være, at Danmark indgik Alliance med Stormagter til Nordslesvigs Tilbageerobring; men ogsaa dette er jo et Fantasteri, der intet har med Virkeligheden at gøre. Hvilken Stormagt skulde vi være saa taabelige at indlade os med imod Nabomagten.

Nej, vi har i en saadan Henvendelse intet at love Tyskerne. Og selv om vi lovede dem noget, hvad vilde det virke! Styres Tyskland af det tyske Folk? Som Frankrig af det franske, Danmark af det danske? Nej, Tyskland er et Rige, der regeres om end ikke enevældigt, dog personligt, og saalænge dette forholder sig saaledes, gaar en Henvendelse fra Folk til Folk uden om Formynderen til de Umyndige.

Og har vi intet at love Tyskerne paa egne Vegne (da vor Slaaen os til Ro ved Wienerfreden for dem forstaar sig af sig selv), saa kan vi ligesaa lidet love dem noget paa Norges og Sverigs Vegne, mindst hvad Pastor Birkedal stiller Tysk-

land i Udsigt, nemlig »hele Skandinavismens« ny »Holdning overfor Kejserriget«. Thi vi kan jo ikke være blinde eller lade blinde for den Kendsgerning, at Nordmænd og Svenskere forlængst har ladet os sejle vor egen Sø, og at der ikke findes ringeste Uvilje eller endog blot Misstemning i Sverig og Norge mod Tyskland paa vore Vegne. Desuden, selv om vi var blinde derfor, er Tyskerne det sandelig ikke.

I Norge, som staar os nærmest, er Kejser Wilhelm, den eneste Monark, der besøger Landet, i høj Grad yndet. Og overhovedet staar vist intet Folk Tyskland saa nær som det norske. I de forskelligste Fag, fra Arkitektur til Kemi, er i Norge Tyskland Læremesteren eller Forbilledet. Fra Bjørnson til hans Modsætning Arne Garborg staar Digterne med det ene Ben i Tyskland og i det inderligste Forhold til Tysklands Mænd. Der er flere Teutoner end Bjørnson i Norge.

Det er da ikke mod Tyskland, Nordmændene nærer uvenlige Følelser, ikke mod det, at de har befæstet sig. En Mand, en Kender og Autoritet, der havde tilset Grænsen mellem Norge og Sverig, den senere Krigsminister, Georg Stang sagde til mig: »Det er nu saa vidt, at der ikke

er en Vej, som fra Sverig fører ind i Norge, der ikke er spærret af Batterier med ny udmærkede Kanoner fra Creuzot.« — Dèr holder Skandinavismen, som skulde ulejlige Tyskland.

Og som Tyskland er yndet i Norge, saaledes endnu langt mere Norge i Tyskland.

Norges kunstneriske Frembringere, først og fremmest Ibsen, dernæst Grieg og Bjørnson, ja af de yngre endda Garborg og Hamsun, har imponeret Tyskerne, tildels paavirket deres Aandsliv. Særlig har Ibsen staaet som epokegørende i tysk Literatur. Og hertil kommer den Glans, Mænd som Frithiof Nansen og nu senere Otto Sverdrup har kastet over Norge. Norge har besat Tyskernes Fantasi. I tyske Bøger er atter og atter Norge Friskhedens Hjemstavn, Nordmanden den yndede Figur. Om end adskillige danske Videnskabsmænd (som Høffding) er højt ansete i lærde Kredse, er Danmark i Grunden kun med J. P. Jacobsens Skikkelse trængt igennem, og da Jacobsen intet Forhold havde til Scenen, har heller ikke han paavirket Folkesindet, kun en Del æstetisk modtagelige og frembringende.

Saa stærkt har Indtrykket af Nordmændene været, at det kunde have faaet politisk Indfly-

delse. Det er kun tilsyneladende et Paradoks, at havde det været Danmark, der havde slaaet Tyskernes Fantasi med Ibsen, Bjørnson, Grieg og Nansen, saa havde Fremgangsmaaden i Nordslesvig mødt en betydelig Stemningsmodstand. Maaske havde Stemningsbølgen endog bevirket, at den nyeste Fremfærd var bleven indstillet; man havde da i vide Kredse følt det som forgreb man sig paa en overlegen Stamme. Derfor har det ikke været løs Tale den, at vi til vor Frelse først og fremmest havde det at gøre: at løfte vor Kultur, udrette og frembringe store Ting.

Ikke at jeg vil tillade mig nogen nedsættende Dom over de udmærkede Mænd som lever iblandt os. Men Ingen af dem har formaaet at tiltrække sig Europas og Amerikas Blikke som en Ibsen eller en Nansen. Det er vistnok ikke Fortjenesten alene, det kommer an paa: ikke blot Evnernes Dybde, men Glansen og Heldet. Og dog maa det siges til Norges Ære, at det er ikke Held, der har gjort det berømt.

Vil vi som Folk indvirke paa det tyske og opnaa en Stemning til Bedste for vore fraskilte Landsmænd, da skulde jeg tro, vi i første Linje maa stræbe efter at udmærke os. Vi har i Nord-

slesvigs Forhold den skarpeste Spore til at anvende vore Kræfter for at aftvinge dem, der ser paa os med Uvilje eller Ligegyldighed, en stærk Anerkendelse.

Men dernæst er jeg af den Mening, at der her foreligger vort Udenrigsministerium og vort Diplomati en Opgave, som kræver den størst mulige Indsats af Evne og Vilje. Ad diplomatisk Vej lader meget sig ordne, som frugtesløst søges ordnet ved Militærudgifter. Et Par fremragende Diplomater, en svensk og en norsk, kunde have ordnet Sveriges og Norges Mellemværende, saa Norge kunde have sparet den hele Række af Batterier ved Vejene til Sverig der nu strutter af Kanoner, medens Grænsen i Nord til det truende Rusland ligger ganske aaben.

Gid vi havde havt en udmærket Udenrigsminister og en fremragende Diplomat i Berlin, saa havde vi sparet de halv hundrede Millioner Kroner, Kjøbenhavns Befæstning har slugt. Efter Nederlaget 1864 burde det have været vore unge Aristokraters Ærgerrighed at uddanne sig til Gesandtskabsposten i Berlin, den Post, hvoraf vor Fremtid for en stor Del afhang. Istedenfor holdt vi mere end en Snes Aar igennem en Mand som Quaade paa denne Post, en Mand, der ikke

besad én eneste af de Egenskaber, som gjordes fornødne.

Efter et Forlydende, som gælder for rigtigt, skal vi have forsøgt at erhverve Helgoland af England, dengang den tyske Kejser heftigt attraaede denne Ø, som vi da vilde have opfordret ham til at indløse med Nordslesvig; men Planen skal være strandet paa Aabenmundethed hos den danske Gesandt i London, der kort derefter straffedes med Afsked. Jeg tror, Sagen forholder sig saaledes, men tør ikke gaa i Borgen derfor. Hvis den er sand, saa er den et nyt Bevis blandt mange paa, hvor lidet vort Diplomati har været sin Hovedopgave voksent.

Efterskrift. Denne Artikel om det danske Sønderjylland bør ikke slutte med en Beklagelse af gamle Fejlgreb, efter at nu ved Omstændighedernes Magt og Danmarks forstandige Politik under Verdenskrigen Nordslesvig er udløst fra det haarde Tryk, der hvilede paa det, og fredeligt vender tilbage til Moderlandet.

Øjeblikket, hvori disse Linier skrives, er et, hvor vigtige europæiske Grundforhold er under-

kastede ikke blot en Forandring, men en Omvæltning. Tyskland er blevet et andet Land; Danmark vil neppe kunne forblive uforandret; de nationale Kampe, der indtil nu har rystet Europa, vil smelte sammen med de sociale, hvis Voldsomhed ikke synes at blive mindre stærk.

Danmark gaar i Øjeblikket den altid usikre Fremtid i Møde, mindre udsat for at overvældes, end det ved Aarhundredskiftet saa ud til, og med adskilligt flere Muligheder for økonomisk Opgang.

Den 30. Marts 1919.

TIL DE TYSKE STUDENTER

(Oktober 1904)

OPFORDRINGEN fra Redaktionen af *Tyske Studenters frie Almanak*, der giver mig Lejlighed til for første Gang i mit Liv at vende mig til tyske Studenter, volder mig en uventet Glæde; jeg har netop noget paa Hjerte, som jeg gerne i jævne Ord vilde bringe til den rigtige Adresse.

Skønt de tre nordiske Riger ikke udgør noget politisk Hele, og skønt alle Forsøg paa at gøre dem dertil maa betragtes som strandede, er Landenes Aandsliv dog nær beslægtet. Et stort Antal fællesskandinaviske Indretninger, Selskaber og Foreninger er i Virksomhed; Literaturerne staar hverandre nær; Kunstnerne er personligt saa gode Venner, at de i Udlandet betragter hinanden som Landsmænd.

Navnlig finder et uafbrudt aandeligt Samkvem Sted mellem det skandinaviske Nordens og Fin-

lands Universiteter. Det ene Universitets Lærere besøger som Foredragsholdere Nabolandenes Universiteter; de lærde Skolers og Folkeskolernes Mænd afholder i Hovedstæderne Fællesmøder; Kaldsfæller er ofte saa nær forbundne som det ellers kun er Tilfældet indenfor Landets Grænser.

I tidligere Tider var almindelige skandinaviske Studentermøder hyppige i de forskellige Universitetsbyer. Efter den dansk-tyske Krig 1864 er de blevne sjældnere, fordi den snart aabent udtalte, snart stiltiende vedtagne Forudsætning for hine Møder var den, at de tre Lande ogsaa krigerisk vilde staa forbundne overfor den Danmark truende Tyskhed. Da denne Forudsætning ikke holdt Stand, fattedes Stemningen, og man har sidenhen kun mødtes med længere Mellemrum. Ikke desmindre er de gensidige Følelser i den akademiske Verden meget hjertelige og lægges ofte for Dagen.

Sprogforholdene gør saadanne Sammenkomster mellem danske Studenter og dem fra andre Lande end de nordiske meget vanskelige. I de sidste Aar er her jævnlig om Sommeren ankommet engelske Gæster, og der er blevet holdt Foredrag for dem paa Engelsk af danske Universitetslærere. Franske Journalister og franske

Kunstnere har til forskellige Tider gruppevis besøgt Kjøbenhavn og er blevne modtagne her med stor Udmærkelse. Hvert Aar holdes her franske Forelæsninger, og oftere har ogsaa franske Teaterforestillinger her fundet talrige Tilskuere.

Kun tyske Forelæsninger holdes aldrig i Kjøbenhavn og vilde ikke finde nogen Tilhørerkreds; kun tyske Malere og Billedhuggere har ikke udstillet i Kjøbenhavn og vilde neppe sælge noget her; kun tyske Studenter har aldrig været danske Studenters Gæster og vilde ikke være velkomne.

Alligevel gives der intet fremmed Sprog, der bliver saa godt forstaaet og saa taaleligt talt i Danmark som det tyske; Handelsforbindelsen med Tyskland er yderst livlig, og uden Tvivl har videnskabelige Bøger fra Tyskland her større Afsætning end fra noget andet Land.

Aarsagen til den vedblivende Kulde er Dem bekendt. Ved Fredsslutningen 1864 kom en dansk Befolkning under prøjsisk Herredømme, og skønt den lille Befolkning aldrig har tænkt paa Oprør, skønt Danmark endvidere er altfor svagt til at kunne tænke paa en Tilbageerobring, formaar den prøjsiske Regering ikke at over-

vinde sig til en retfærdig, endsige en højhjertet Behandling af den nordslesvigske Befolkning.

Mod det danske Sprog føres der en formelig Krig; overalt fordrives det af Kirken og Skolen. Udvisning, Plagerier, Fængselsstraffe, uafbrudt Spioneri gør de nordslesvigske Bønder Livet vanskeligt og kan dog ikke bryde deres Modstand. I de sidste fem Aar er Fortyskningsbestræbelserne bestandig blevne drevne mere hensynsløst. Den tyske Kejsers Besøg ved det danske Hof i forrige Aar, hvortil Enkelte knyttede store Forventninger, har ikke bragt nogen Forandring. Vel telegraferede Kejseren, neppe hjemvendt, til den danske Konge, at han for Fremtiden betragtede sig som Søn af Huset i Danmark; men umiddelbart derefter begyndte nye Forfølgelser i Nordslesvig.

Denne Politik er jo kun et Led i den, som Prøjsen overhovedet fører i erobrede Grænseprovinser med andet Sprog. Ved voldsomme Forholdsregler bliver det ikke-tyske Sprog bekæmpet og, om muligt, Jorden bragt i tyske Hænder. Man gør Livet surt for dem, der i deres Hjerte hænger ved deres Sprog og ved deres nationale Erindringer; man forsømmer intet Middel til at ydmyge dem, til at krænke

det, der er dem helligst, og fremstille de Følelser, de inderst inde nærer, som forbryderiske.

Det er et Udslag af den Imperialisme, der er bleven overmægtig i Tyskland og der betragter og behandler de ikke-tyske Folkeslag som andenrangs. Med andre Ord, dette bliver ikke gjort af den tyske Regering mod det tyske Folks Vilje og Ønske; nej, denne Politik bliver godkendt af Nationens store Flertal og — det maa frygtes — især af de akademisk dannede Klasser.

I ældre Tid havde i alle Lande Studenterkredsene endnu Menneskeheds-Idealer; nutildags er disse i ikke faa Lande, og især i Tyskland fortrængte af nationale Ideer, og trods alle folkeforenende Opfindelser og Samfærdselsmidler bliver saaledes den Kløft, der skiller endog stammebeslægtede Folk, ikke dækket med nogen Bro, nej stadigt dybere og videre.

Det kan vare en uoverskuelig Tid, før de herskende Klasser i Tyskland ændrer deres Grundopfattelse, før f. Eks. det gode Forhold til et lille Land som Danmark bliver dem saa vigtigt, at de selv ivrer for en Behandling af de dansktalende Slesvigere i Stil med den Behandling, Schweiz giver sin italienske Befolkning. Men

meget var allerede vundet, ifald den studerende Ungdom, dens Nationalstolthed ubeskaaren, her blev en Forløber for den offenlige Mening.

Da kunde den Dag være nær, da Kjøbenhavns Studenter broderligt vilde modtage Studenterne fra de tyske Universiteter som Kammerater, og hvor ogsaa Ungdommen fra alle andre nordiske Universiteter vilde indse og føle, at den gamle Misstemning var overvunden.

At den ærede Redaktion denne Gang har henvendt sig til en Mand som mig, tør jeg betragte som et godt Varsel.

Anledningen dertil gav, som De véd, den Opfordring, jeg for nogen Tid siden rettede til Europas Universiteter. Jeg stræbte at foranledige Studenter og Universitetslærere til en Henvendelse til Universitetet i Helsingfors, som af den russiske Regering mishandles saa stygt ved Forvisning og Fængsling af uskyldige Professorer og Studenter.

Siden hin Opfordring offenliggjordes, har ved Universitetsaarets Begyndelse de finske Studenter fuldtalligt taget til Genmæle, og Studentersamfundet i Kjøbenhavn har fulgt mit Opraab og sendt en Adresse til Studenterne i Helsingfors. Skønt de franske Studenter og Professorer er

tvungne til at tage Hensyn til Sympatierne for Rusland og den russiske Alliance, er der saavel fra Studenterkredse som fra Professorkredse i Frankrig kommet mig private og offenlige Erklæringer i Hænde, der ikke aabner Rum for nogen Tvivl om at Franskmændene er villige til ildfuldt at protestere mod russisk Uret.

I Tyskland har man hidtil været taus. De eneste Meddelelser, jeg før Modtagelsen af Deres Opfordring har faaet fra tyske Byer, var saadanne, der fraraadede mig at regne med tyske Studenters Frisind. En Korrespondent skrev f. Eks. til mig:

»I Sommeren 1901 trængte igennem Europa Efterretningen om værgeløse, demonstrerende, russiske Studenters Nedhugning med Knipler. Det civiliserede Europas — især den akademiske Ungdoms — opblussende Harme ytrede sig i begejstrede Udtalelser af Samfølelse med Czardømmets Ofre. Det skete endog i politisk tilbageliggende Lande som Østerrig.

»Kun i Tyskland var der stille.

»Det oprørte mig og jeg offenliggjorde et Opraab: Hvor bliver den tyske Studenterungdom af? Følgen var, bortset fra latterlige Øvrigheds-Chicaner imod mig, den, at den studerende

Ungdom listede sig bort, negtede mig en Imødegaaelse i sit Blad, og at Resten var Taushed. Man sagde mig, at af Sympati-Erklæringer kom der dog ikke noget ud — hvor realt Tyskerne kan tænke! ikke sandt? — der var blevet truet med Opløsning af Organisationen, Undertrykkelse af Bladet, — det var Stenen i Sumpen, hvorom Goethe taler.«

I de smaa nordiske Stater udøver for Tiden de russiske Gesandter allevegne et stærkt Tryk paa Regeringerne, og disse trykker saa videre, idetmindste ved den venskabelige Bøn om ikke at skabe dem Vanskeligheder med Rusland, paa Universiteterne og Bladene. Det er allerede nu vanskeligt for Finlændere at finde en nordisk Avis, hvori man tillader dem at komme til Orde. Tyskland staar som jævnbyrdig Magt overfor Rusland. Russiske Gesandtskaber vil ikke kunne optræde bydende der. Tyske Aviser som tyske Universiteter kan, dersom de vil, vogte deres Uafhængighed. Tyske Studenter kan det bedst og lettest.

Den skandinaviske Kultur bliver angrebet fra to Sider, i Slesvig sydfra, i Finland nordfra.

Mit Ønske overfor de tyske Studenter er dette: Gid de vilde betænke, at engang var

Tyskland og Humanitet næsten enstydige Ord, og at ogsaa en kraftig tysk Nationalfølelse meget godt lader sig forene med Velvilje for de smaa Kulturfolk og derfor med levende Uvilje mod deres brutale eller barbariske Undertrykkere.

DEN SVAGERES RET OG PLIGT

(1905)

I

Mit Opraab til de tyske Studenter var et Eksperiment. Jeg ventede mig visselig ikke meget deraf. Men jeg tænkte mig Muligheden af, at der mellem de forskelligartede Svar ogsaa kom et velvilligt, et imødekommende, et ungt.

Der kom overhovedet kun ét Svar (i *Kölnische Zeitung*), et hidsigt nationalistisk; men det blev aftrykt Tyskland over fra By til By, fra Blad til Blad, rungede som fra Millioner Struber, og til dette første Svar føjedes senere kun nye Ukvemsord og flere personlige Udfald: Det manglede blot, at der paa tyske Universiteter skulde agiteres mod Landets egen Regering til Bedste for danske Interesser.

I de tyske Socialisters Program, skrevet eller uskrevet, staar, i alt Fald saa længe de endnu

ikke har Magten, Nationaliteternes lige Ret. For de herskende Stænder gælder derimod kun den Stærkeres Ret. Vi véd allesammen, hvad den Stærkeres Ret vil sige. Udtrykket er forsaavidt paradokst, som dermed menes noget, der intet har med Retstilstand at gøre, nemlig selve det Overtag, som den større Styrke giver.

Tidsalderen nærer bestandig mere paafaldende Samhu med den Stærkeres Ret. Den Tid er længst forbi, da man haanligt kaldte den Næveretten. En moderne Opfattelse ser i Folkeslagene som i de Enkelte Kraftvæsner, hvis Attraa er Selvhævdelse ved stedse mere udvidet Magt. Det attende Aarhundrede udformede Retsidealer, hævdede Menneskerettigheder og dannede Ordet: Humanitet. I det nittende Aarhundrede opstod og dyrkedes Nationalitetsprincipet, der virkede dels samlende, dels sprængende paa Staterne, og indførte helt nye Retsbegreber. Henimod Aarhundredets Slutning dukkede saa Imperialismen op, der overhovedet har udvisket Modsætningen mellem Magt og Ret. I dens særlig tyske Form gaar den ud paa at berøve de undertvungne Polakker, Franskmænd og Danske deres Sprog og deres nationale Selvfølelse. Af disse Folkeslag er de to talrige nok: der er tyve Millioner

Polakker, fyrretyve Millioner Franskmænd. Vi Danske alene er faa.

Hvad kan vi vel stille imod den Stærkeres Ret? Først hvad jeg vilde kalde den Svageres Ret, der idetmindste teoretisk endnu er anerkendt i Europa: Retten til at bedømmes og behandles ikke efter sin udvortes Svaghed, men efter sin indre Kraft, sin Værdi for den almindelige Civilisation, det Eksempel, man giver; den Kulturhøjde, man har naaet.

Det nytter visselig ikke stort at pukke paa en Ret til Hensyn eller Skaansel; dog gaar det heller ikke an at ophøre med at gøre sin Ret til Agtelse gældende udadtil. Indadtil maa der føres en anden Tale, den om den Svageres Pligt.

Har vi Retten til at hævde og udvikle os, saa er dette dog i endnu højere Grad vor Pligt. Har vi Ret til ikke at tabe Danskheden i Sønderjylland af Syne, saa er dette dog i endnu højere Grad vor simple Skyldighed. Jo mindre Landet og jo svagere Folket er, i des højere Grad maa det værne om sit Sprog og dets Omraade. Ligegyldighed her er Udartning.

Vi Danske har ikke lagt Evne for Dagen til at regere Ikke-Danske. Da Norge var forbundet med os, forstod vi hverken at meddele Nord-

mændene Selvstændighed eller at gøre deres Fællesskab med os kært for dem. Dengang Omvæltningen kom, skiltes de fra os uden Smerte. Da vi havde Slesvig og Holsten under den danske Krone, forstod vi ikke at bevare Slesvig som dansk og siden hen ikke at bevare Sydslesvigernes Velvilje. I Aarhundreder har vi misregeret Island, kun brugt det til at skaffe nogle danske Handelshuse rigelige Indtægter, og først nu har Øen faaet alle fornuftige Krav opfyldte. Den Dag idag regerer vi det arme Grønland, saa vi maa skamme os derover.

Vi har jo i lange Tider end ikke forstaaet at regere os selv. Hele Slutningen af det forrige Aarhundrede igennem holdt det herskende Parti sig kun ved at indskrænke eller afskaffe Pressefrihed, Forsamlingsfrihed, Bevillingsret og knegte Befolkningen ved et ulovligt oprettet Gendarmkorps.

I alt dette har vi handlet mod den Svageres Pligt. Thi den Svage, som stadig maa appellere til Retssans og Menneskelighed imod Brutaliteten, har langt mere end den Stærke Forpligtelse til ingensinde, hvor han tilfældig har Magten, at vise sig herskesyg og brutal.

Vi maa huske, at vi ikke er alene i Verden,

og at selve vor Stræben efter Selvhævdelse overfor Tyskland skærper Tysklands Kritik. Bærer vi os uværdigt ad, saa bliver Tysklands Holdning overfor Danskheden ikke blot berettiget, men fortjenstfuld.

II

Vi tror, vi ustraffet kan tillade os saadan noget som Prygleloven, ustraffet udsætte os for de civiliserede Folkeslags Foragt. Rundt om i de italienske Blade meddeltes Nyheden under Overskriften: *En Tilbagevenden til Middelalderen.* I det tyske Blad *Der Tag* stod følgende:

De Danske er i Grunden altid blevne pryglede. Paa de danske Øer var Landbefolkningen (skønt den allerede i det 17. Aarhundrede kunde læse) livegen i en Mening, hvori man end ikke i Mecklenburg nogensinde har været det. Til 1848 prygledes der barbarisk i den danske Hær. Selv paa Landkadet-Akademiet prygledes der; Moltke beklagede sig altid over Raaheden der. Børnene straffes i Danmark for smaa Tyverier med Rottingslag af Politiet.

Paa Grund af den mærkværdige æstetiske og literære Overforfinelse i Danmark har man der ofte troet at kunne se ned paa vor tyske Simpelhed. Nu viser det sig, hvad denne Dannelse betyder.

I Rusland har det højere Selskab siden Peter den Stores Tid som bekendt spændt Forspandshestene fra og er galopperet afsted, mens Karren med hele den store Befolkning blev stikkende i Snavset. Danmark har politisk længe været en russisk Filial. Men ogsaa kulturpolitisk har den mindste skandinaviske Stat nu paany godtgjort sin Lighed med det russiske Kæmperige.

I et Brev, jeg modtog fra en Verdens-Omsejler, dateret San Francisco 9. Marts, hedder det Ord for Ord:

I fire Maaneder har jeg intet kunnet erfare om Forholdene i Danmark. Naar vi erkender vor egen Lidenhed i Altet, tror vi dermed at give et Eksempel paa en Beskedenhed, som skyldes Visdom. Men ak! Hvor forbauses man ikke, naar man gør Rundrejse om Jorden, ved at erfare, hvor lidet Danmark er. Man læser Verdensblade — af umaadelig Størrelse — hver Dag, men ser aldrig sit Fødeland nævnt. Kun en eneste Notits om Danmark er jeg stødt paa, og det var et Telegram med spærret Skrift, at den danske Regering havde forelagt sin Rigsdag et Forslag om Indførelse af Knutstraffen. Det var i Honolulu, og Bladets Redaktør lod mig udspørge for, som han sagde, at Hawaii-Øernes 70,000 Japanere ikke skulde tro, Danmark hørte under Rusland. Men da jeg gav ærligt Svar paa hans Forespørgsel, undlod

han at gengive Samtalen. Han forstod simpelthen ikke, at en Stat med Love kunde have Urostiftere, som Loven ikke kunde tæmme, og han vilde ikke bringe den hvide Race yderligere i Vanry hos den gule.

Skorter det os nogensteds paa national Selvstændighed, er Tyskerne til Rede med en Paavisning deraf, ja endog hvor vi har udmærket os, vil de gerne godtgøre, at den Danskhed, vi pukker paa, er lidet original.

En Tysker ved Navn Alfred Lichtwark har nylig i en Bog (der forøvrigt ikke er i Handelen) betitlet *Sommerfart paa Yachten Hamburg* prist Danmarks Kultur, særligt den æstetiske, stærkt paa Tysklands Bekostning. I *Hamburger Nachrichten* for 8. Marts, hvor hans Skrift bedømtes og forsøgtes gendrevet, beskyldtes han for at se den danske Kultur med *Brandesianske* Øjne. Medens det at se noget med slige Øjne i Danmark betyder at ringeagte det Hjemmefødte, betyder det altsaa andetsteds omvendt Overvurdering af det Danske.

Det lille Skrift *Danskheden i Sønderjylland*, som jeg udgav i 1899, angrebes nu i 1905, seks Aar efter. Hvad jeg havde anført som »Bevis paa urdansk Kultur«, var af tysk Oprindelse.

Jeg havde bl. A. sagt, at det i den tysktalende Verden ikke vilde være muligt at udskille en Gruppe paa to Millioner Mennesker, som besad alle en selvstændig Kulturs Organer, fra Landvæsen og Søfart og levende politisk Interesse til Maler- og Digtekunst af Rang. — Jeg havde skrevet: »Der er desuden intet Sted i Tyskland, hvor man kan drive et Mejeri eller male et Stykke Porcelæn eller indbinde en Bog som i Danmark.«

Hvad Søvæsnet angaar, gjordes gældende, at en Hr. K. J. Clement ved indtrængende Undersøgelse af det danske Sømandssprog havde godtgjort dets tyske, nærmere frisiske Oprindelse. Hvad Mejerivæsnet angaar, skulde Tilskyndelsen dertil være udgaaet fra det tyske Slesvig-Holsten; en Hr. J. G. Kohl havde i en Bog *Rejser i Danmark* fra 1846 meddelt, at han overalt traf holstenske Mejerister, der havde bragt Kunsten at mergle til Danmark, og at de danske Godsejere allevegne anerkendte Holstenerne som dygtigere Agerdyrkere end de danske Bønder. Endvidere svarede man:

Med de danske Malere og Digtere kan de tyske Kaldsfæller maaske vove en Væddestrid, og saa højt man sluttelig vil skatte kjøbenhavnsk Porcelæn og

Bogbind (af hvilke Porcelænet er paavirket fra Japan, Bindene fra England), saa kan Sligt dog ikke betragtes som bestemmende for en Kultur. — Hvor inderligt de Danske elsker Alkoholen, viser sig i, at en Brygger netop paa Grund af denne Kærlighed har kunnet optræde som Mæcen.

Kyndige vil rimeligvis kunne gendrive, hvad her er sagt om vort Sømandssprog, der synes mere hollandsk end frisisk, og hvis Fremmedord ikke hindrede os i at være Tyskerne overlegne til Søs indtil 1864, dette Aar indbefattet. Det er ogsaa ret ligegyldigt, om holstenske Mejerister 1846 stod over vore, i Fald blot vore nu staar over dem. At vort Porcelænsmaleri er paavirket af Japans, er sandt. Men Japans er atter afhængigt af Kinas. At vore Bogbindere har lært af England, er utvivlsomt, men hvad gør det, naar de nu staar paa Tidsalderens Højde! Aldrig har jeg talt om en *urdansk* Kultur eller troet paa den.

Hvad Malerne og Digterne angaar, er en Sammenligning mellem to Millioner Mennesker og 60 Millioner ikke billig. Naar der ikke desto mindre blot kan rejses Tvivl om, hvem Palmen tilkommer, saa er idetmindste saa meget utvivl-

GYLDENDALSKE
BOGHANDEL
GB
NF
NORDISK FORLAG

KØBENHAVN - GRÆBES BOGTRYKKERI